

“สุขนั้ขจรจัดของเมือง”: เมื่อสุขนั้ขจรจัดกลายเป็นโจทย์ ของการพัฒนาเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน สุทธิชัย รักจันทร์¹, เกตถวา บุญปรการ² และณัฐวุฒิ ชีวพิทักษ์ผล³

วันที่รับบทความ: 16 มกราคม 2568
วันที่แก้ไขครั้งสุดท้าย: 2 พฤษภาคม 2568
วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 7 พฤษภาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดหมายเพื่อสำรวจและวิเคราะห์สุขนั้ขจรจัดกับความสัมพันธ์เมือง และแนวทางการจัดการปัญหาสุขนั้ขจรจัดของเมือง โดยเก็บข้อมูลจากการทบทวนเอกสาร งานวิจัย นโยบาย กฎหมาย แผนยุทธศาสตร์และข่าวที่เกี่ยวข้องกับสุขนั้ขจรจัดของไทย พบว่า การพัฒนาเมืองน่าอยู่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนนั้น ไม่ได้พัฒนาเพียงแต่โครงสร้างพื้นฐานและเศรษฐกิจเพื่อคนเมืองเท่านั้น แต่รวมถึงการแก้ปัญหาสุขนั้ขจรจัดซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตที่อยู่ร่วมกับเมือง ดังนั้นสุขนั้ขจรจัดกับเมืองจึงเป็นโจทย์ของการพัฒนาเมืองให้น่าอยู่ ซึ่งมีเป้าหมายเริ่มการพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่เมือง (SDG Localization) ปัญหาสุขนั้ขจรจัดมีความซับซ้อนทั้งในเชิงโครงสร้างระบบกลไก และส่งผลกระทบต่อสังคมในด้านต่างๆ จากการสำรวจ พบว่า ปัญหาการจัดการสุขนั้ขจรจัดในเมืองจำเป็นต้องแก้ไขด้วยความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และมีผู้มีส่วนเสียที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสุขนั้ขจรจัด รวมทั้งผู้มีจิตเมตตาต่อสุขนั้ขจรจัด อีกทั้งการแก้ปัญหาสุขนั้ขจรจัดต้องมีแผนงานโดยนำต้นแบบการจัดการสุขนั้ขจรจัดที่เป็นเลิศมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของเมือง เพื่อให้การแก้ปัญหามีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ และเกิดผลลัพธ์ที่ได้คือเมืองมีความน่าอยู่และยั่งยืนจากการจัดการปัญหาสุขนั้ขจรจัด

คำสำคัญ สุขนั้ขจรจัด, เมือง, การพัฒนาเมืองน่าอยู่และยั่งยืน, ต้นแบบสุขนั้ขจรจัดที่เป็นเลิศ

¹ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาดไทย จังหวัดสงขลา 90110 อีเมล: rakjan_b@hu.ac.th

² คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาดไทย จังหวัดสงขลา 90110 อีเมล: kettawa@hu.ac.th

³ สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาดไทย จังหวัดสงขลา 90110 อีเมล: nutthawut.ch@hu.ac.th

“Stray Dogs in Cities”: When Stray Dogs Become a Challenge for Developing Sustainable and Livable Urban Areas

Suttichai Rakjan⁴, Kettawa Boonprakarn⁵, and Nattawut Cheewapitakpol⁶

Received: 16 January 2025

Revised: 2 May 2025

Accepted: 7 May 2025

Abstract

This article aimed to explore and analyze stray dogs with city relationships as well as the approaches to managing the problem of stray dogs in urban areas. Data were collected through a review of documents, research, policies, laws, strategic plans, and situations related to stray dogs in Thailand. It was found that the development of livable cities to be sustainable involves not only improving the infrastructure and economy of urban populations but also solving the problems of stray dogs which are creatures that coexist with cities. Therefore, stray dogs and cities are a problem for developing cities to be livable with its initial goal of sustainable development in urban areas (SDG Localization). The stray dog problem is complex in terms of structure and mechanisms for the separation of responsibilities and impacts on society in various ways. Based on the survey, it was found that the issue of managing the city's stray dogs needs to be solved through cooperation between government sectors, local government organizations, civil society organizations, academic sections, and the stakeholders affected by the stray dog problem including those with compassion for stray dogs. Additionally, solving the stray dog problem requires a plan that adapts excellent community dog management models to the urban context ensuring successful and sustainable solutions. As a result, the city becomes livable and sustainable through the management of the stray dog problem.

Keywords Stray Dog, City, Sustainable Livable City Development, Excellent Community Dog Management Model

⁴ Faculty of Political Science, Hatyai University, Songkhla, 90110. E-mail: rakjan_b@hu.ac.th

⁵ Faculty of Education and Liberal Arts, Hatyai University, Songkhla, 90110. E-mail: kettawa@hu.ac.th

⁶ Office of Research and Development, Hatyai University, Songkhla, 90110. E-mail: nutthawut.ch@hu.ac.th

1. บทนำ: ความสัมพันธ์เมืองกับสุขนัวจรจัด

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็นรูปแบบหนึ่งที่รัฐกระจายอำนาจอำนาจหน้าที่สู่ท้องถิ่น เพื่อที่จะบริการสาธารณะด้านพื้นฐานให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน เพื่อประโยชน์ที่แท้จริงของประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเป็นหลักที่มีบทบาทในสร้างความยั่งยืนด้วยการพัฒนาเป็นรูปธรรมได้ดี เพราะเป็นองค์กรที่มีภารกิจตามนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนงานระดับชาติ รวมถึงการเป็นภารกิจที่สอดคล้องกับความต้องการ แก้ปัญหาชุมชนท้องถิ่นตนเองที่จำเป็นต้องมีมุมมองกว้างและลึก แล้วต้องประสานประโยชน์ และข้ามพื้นที่ปกครอง (จำเนียร วรรัตน์ชัยพันธ์, 2560)

ภายใต้บริบทของโลกปัจจุบัน พื้นที่ที่เป็นเมืองมีประมาณร้อยละ 4 ของพื้นที่ดินทั้งโลก (United Nations Development Programme, 2000) ได้มีการคาดการณ์การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร พบว่า ประชากรมากกว่าครึ่งหนึ่งอยู่ในเขตเมือง (United Nations, 2004) และมีการคาดการณ์โดยองค์กรสหประชาชาติถึงการเพิ่มขึ้นของประชากรโลกโดยใช้อัตราการเกิดในปี ค.ศ. 2002 พบว่าในปี ค.ศ. 2050 ประชากรโลกจะเพิ่มขึ้นสูงถึง 12.8 พันล้านคน (Brennan & Withgott, 2005) ซึ่งการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรนี้ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของเมือง โดยจะพบจำนวนประชากรมากกว่าสองในสามที่เพิ่มขึ้นอยู่ในประเทศที่กำลังพัฒนา ทั้งในซีกโลกตะวันออกที่สำคัญอย่างจีน ญี่ปุ่น หรือเกาหลีใต้และในซีกโลกตะวันตกอย่างสหรัฐอเมริกา เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 1990 (United Nations Population Fund: UNFPA), 2007; วุฒิสาร ตันไชย และชัยวุฒิ ตันไชย, 2563) ซึ่งชี้ชัดว่าเมืองในประเทศที่พัฒนาแล้วจะมุ่งเน้นในเรื่องของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม (บุญยง รุจิโรโก, 2556)

เมื่อถูกใช้ศึกษาในสาขาวิชาต่างๆ หลากหลายรูปแบบและมีประเด็นสนใจแตกต่างกันไป ทั้งนี้ นรุตม์ เจริญศรี (2565, น. 17) ได้ให้ข้อสังเกตถึงเมืองถูกใช้ออกเป็นมิติหลักๆ 3 มิติด้วยกัน คือ 1) เมืองในฐานะพื้นที่ทางกายภาพ ความเข้าใจเมืองในพื้นที่ทางกายภาพคือการบ่งชี้ถึงพื้นที่ที่ผู้คนอาศัยอยู่ 2) เมืองในฐานะพื้นที่กายภาพที่ตรงข้ามกับชนบท ซึ่งความเข้าใจในมิตินี้ คือการใช้มุมมองทางเศรษฐกิจกล่าวคือ เมืองคือพื้นที่ที่มีระดับความเจริญทางเศรษฐกิจหรือระดับการพัฒนาสาธารณูปโภคมากกว่าพื้นที่ชนบท และ 3) เมืองในฐานะหน่วยการปกครอง ความคิดที่เมืองเป็นพื้นที่และโครงสร้างทางอำนาจในการปกครอง จะเห็นว่าเมืองถูกมองว่ามีความเชื่อมโยงกับประเด็นศึกษาในมิติต่างๆ เช่น การเชื่อมโยงทางกายภาพและเศรษฐกิจ มิติทางการเมือง ความมั่นคง และสังคมวัฒนธรรม

สำหรับประเทศไทย คำว่า “เมือง” ข้อสังเกตประการหนึ่ง คือเป็นปัญหาในระบบราชการหรือกลไกการจัดการพื้นที่ ซึ่งไม่ค่อยมีความเข้าใจหรือนิยามที่ชัดเจนมาตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารราชการในเชิงพื้นที่ พ.ศ. 2435 มักแทนคำว่า เมือง ด้วยการสร้างหน่วยปกครองเชิงพื้นที่ และเข้าใจกันเสมอว่าจังหวัดคือเมืองหนึ่งเท่านั้น (วุฒิสาร ตันไชย และชัยวุฒิ ตันไชย, 2563) และพบว่า ประเทศไทยพื้นที่นับว่าเป็นเมืองใช้เขตเทศบาล เพื่อชี้ว่าเป็นเมืองเฉพาะเทศบาลเมือง และเทศบาลนคร ซึ่งอนุมานจากพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 (อรทัย ก๊กผล, 2559, น. 4) ด้วยการเป็นเมืองและการเติบโตของเมืองเป็นนครหรือ

มหานครย่อมส่งผลกระทบต่อทั้งเชิงบวกและเชิงลบ เมืองมีแนวโน้มการขยายตัวของประชากรเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดการพัฒนาหลายด้าน ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐาน การสร้างงาน การจัดการสิ่งแวดล้อมของเมืองให้สามารถรองรับการเพิ่มขึ้นของประชากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เป็นเมืองน่าอยู่สำหรับคนทุกกลุ่มในสังคมโดยมีคุณภาพชีวิต สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และการบริหารจัดการที่ดี อีกทั้งมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562)

เมืองส่งผลดีต่อด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โอกาสในการทำงานสูงขึ้น มีนวัตกรรมใหม่ แต่ถ้าเมืองเติบโตโดยขาดทิศทางและขาดการบริหารจัดการที่ดีย่อมนำมาซึ่งปัญหาต่างๆ มากมาย ซึ่งหลายๆ เมืองหรือนครของโลกกำลังเผชิญอยู่ ประเด็นคำถามสำคัญคือควรมีแนวทางและการบริหารจัดการเมืองอย่างไรเพื่อทั้งเชิงป้องกันปัญหาและสามารถจัดการปัญหาต่างๆ ของเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนั้น การพัฒนาให้เมืองเป็นกลไกการพัฒนาประเทศ เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจ การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาเมืองอัจฉริยะด้วยการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาเพิ่มประสิทธิภาพและเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการแก่คนเมือง (พินดา สงวนเสรีวานิช, 2560; ภัทราวดี จำนงค์ และกฤษฎารรณ โล่ห์วัชรินทร์, 2565; วรชัย ทองไทย และสุรีย์พร พันพิ่ง, 2550; อรทัย ก๊กผล, 2559) ต้องเป็นเมืองที่น่าอยู่อย่างยั่งยืน โดยพิจารณาข้อควรคำนึงถึง 4 มิติด้วยกัน ประกอบด้วย เมืองอยู่ดี คนมีสุข สิ่งแวดล้อมยั่งยืน และเมืองแห่งการเรียนรู้และการบริหารจัดการที่ดี

เมืองที่เป็นพื้นที่อยู่อาศัยของมนุษย์มีความเข้มแข็งและปลอดภัย ตามกรอบการพัฒนา SDGs เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เมืองและชุมชนอย่างยั่งยืนในข้อที่ 11 (SDG 11) และวาระใหม่ของการพัฒนาเมือง New Urban Agenda หรือ NUA อีกด้วย (UN-habitat, 2024; United Nations, 2017; Urban Studies Lab, 2022)

การพัฒนาเมืองมักที่จะให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค และเศรษฐกิจ มีทั้งการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน บ้านเรือนที่อยู่อาศัย พื้นที่ทางการค้า พื้นที่ทางอุตสาหกรรม ส่วนด้านการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ได้แก่ การเคลื่อนย้ายแรงงาน เคลื่อนย้ายถิ่นฐาน และการเปลี่ยนอาชีพ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ (จำเนียร วรรัตน์ชัยพันธ์, 2560) แต่อย่างไรก็ดี ปัญหาการพัฒนาเมืองไม่ว่าจะเป็นปัญหาความเปราะบางของชีวิตคนจนเมือง ปัญหาความยุติธรรมของเมือง และปัญหาการพัฒนาที่มีความเหลื่อมล้ำของเมือง (ปัฐมพงศ์ รัตนโกศัย และสุทธิชัย รักจันทร์, 2562; พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2562, 2567)

ถ้อยคำจากการวิเคราะห์หนึ่งกล่าวถึง “เมืองจะดีได้ ถ้าหากดีด้วย”⁷ (พิชญ์ จันทร์พริ้ม, 2565) การกล่าวเช่นนี้หมายถึง การที่จะทำให้เมืองที่ยั่งยืนและน่าอยู่ได้อาจจะต้องให้

⁷ ข้อความข้างต้นเป็นการขอเขียนสื่อสารที่เสนอในรูปแบบการจัดการสุนัขจรจัดชุมชนของแม่กลองสมุทรสาคร ผ่านบล็อกการสื่อสารเมืองของ Urban Creature โดย “Urban Creature” นิตยสารออนไลน์ที่จะทำให้คุณรักเมืองที่คุณอยู่ รักตัวเองมากขึ้นด้วยการเปิดมุมมองและนำเสนอแนวทางการใช้ชีวิตอย่างสร้างสรรค์ และสร้างแรงบันดาลใจใหม่ๆ ในการใช้ชีวิต (พิชญ์ จันทร์พริ้ม, 2565)

สุนัขมีความเป็นอยู่ที่ดี หรือมีการจัดระเบียบสุนัขให้มีตำแหน่งแห่งที่ที่เหมาะสม เพราะสุนัขอยู่ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของเมือง และสุนัขไม่ได้เป็นเพียงแค่อสัตว์เลี้ยง แต่ได้เปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างสุนัขกับคนเลี้ยง จนสุนัขกลายเป็นสัตว์เลี้ยงที่ไม่ใช่แค่อสัตว์เลี้ยง (พนา กันธา, 2560)

สถานการณ์ปัญหาเกี่ยวกับสุนัขจรจัดยังเป็นปัญหาที่สำคัญส่งผลกระทบต่อสังคมและมีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น จากการสำรวจทั่วประเทศขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในปี พ.ศ. 2562 พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนสุนัขจรจัด 2.493 ล้านตัว ซึ่งสุนัขจรจัดแบ่งได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรก คือ สุนัขที่ไม่มีเจ้าของ ใช้ชีวิตหากินอิสระตามที่สาธารณะ ไม่มีคนดูแลหรือให้อาหาร กลุ่มที่สอง คือ สุนัขที่ไม่มีเจ้าของ กลุ่มสุนัขนี้ใช้ชีวิตหากินอิสระตามที่สาธารณะมีคนให้อาหารบ้าง ส่วนใหญ่ไม่มีความสัมพันธ์กับคนทั่วไป ไม่สามารถจับฉีดยุคฉีดวัคซีนหรือผ่าตัดทำหมันได้ และกลุ่มที่สาม คือ สุนัขกึ่งจรจัดที่อยู่ตามชุมชน มีคนให้อาหารและดูแลบ้าง

ไม่เพียงเท่านั้นวาระด้านสัตว์กับสังคมมีประเด็นอย่างต่อเนื่อง ปรากฏผ่านสื่อเสนอหลายวาระด้วยกันโดยเฉพาะกรณี “เตี้ย มข.” อาศัยอยู่ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ด้วยให้ความสำคัญของสุนัขจรจัดเข้าไปสัมพันธ์กับชีวิตของชุมชน และสร้างความตระหนักถึงพฤติกรรมทารุณสัตว์ด้วยการพิพากษาลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิด (ไทยพีบีเอส, 2567; ไทยรัฐออนไลน์, 2566) กรณีนี้ชี้ให้เห็นถึงนัย 2 ประการ 1) สังคมยกระดับการคุ้มครองสัตว์ที่ไม่มีเจ้าของ กล่าวคือ แม้ว่าสุนัขหรือสัตว์ชนิดอื่นที่ไม่มีเจ้าของ แต่ประเทศไทยมีกฎหมายคุ้มครองป้องกันการทารุณสัตว์ และถือเป็นกฎหมายที่มีโทษทางอาญา ถ้าประชาชนพบเห็นการทารุณกรรมสัตว์ ไม่ว่าจะมิใช่เจ้าของหรือไม่ก็ตาม กฎหมายให้การคุ้มครองทั้งหมดโดยพลเมืองดีสามารถแจ้งความกับผู้ที่มีพฤติกรรมดังกล่าวได้ที่สถานีตำรวจท้องที่ และ 2) สุนัขจรจัดกับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน โดยที่ชุมชนให้ความสำคัญกับสุนัขจรจัดได้ร่วมกิจกรรมและมีความสัมพันธ์กับคนในชุมชน

ปัญหาสุนัขจรจัดในเมืองเกิดขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้คนและทัศนียภาพของเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาสุนัขจรจัดในเขตเมือง เป็นปัญหาที่สะท้อนสัมพันธภาพระหว่างเมือง คนเมืองกับสุนัขจรจัด ปัญหานี้จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเพื่อที่จะยกระดับคุณภาพของชีวิตทั้งคนและสุนัขของชุมชนท้องถิ่นที่ดีขึ้น อีกทั้งเมื่อจัดการปัญหาได้ย่อมนำไปสู่การพัฒนาเมืองที่น่าอยู่ซึ่งสอดคล้องตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นพื้นที่เมือง การสร้างพื้นที่เมืองที่น่าอยู่และเป็นเมืองที่มีความยืดหยุ่นและปรับตัว (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562)

ปัญหาสุนัขจรจัดจึงเป็นโจทย์ด้านการพัฒนาเมือง พร้อมกับการเผชิญปัญหาการพัฒนาเมืองด้านต่างๆ ได้แก่ อัคคีภัย อุบัติเหตุจากรถ เหตุการณ์ระเบิด อุทกภัย ดังนั้น ปัญหาการดูแลสุนัขจรจัด สวัสดิการของสุนัขจรจัด การจัดการที่อยู่สุนัขเมื่อเกิดภัยพิบัติของเมือง ปัญหานี้ย่อมสัมพันธ์กับ “คนในเมือง” ที่ใช้ชีวิตในชุมชนเมือง (Way of Life) (Chonmaitree, 2017; ธนากร คำภีมาบุตร, 2565; เบญจมาศ สุนนทะนาม และหัชชากร วงศ์สายัณห์, 2561; ปริญาวัน ชมเสวก, 2563; พัชรินทร์ สิริสุนทร, วัชรวิทย์ ชื่อสัตย์, ศุภกร ทองยวน, และ ธนุ ภิญญภูมิพันธ์, 2563; ศรีณณู ภักดีวงศ์, 2560) ผู้วิจัยมีจุดประสงค์เพื่ออธิบายถึงปัญหา

แนวทางจัดการสุนัขจรจัดในบริบทเมือง ต้นแบบการจัดการสุนัขที่เป็นเลิศในประเทศไทย เพื่อชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมให้สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยของชีวิตผู้คนเป็นเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืนจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเห็นว่าสุนัขในเมืองต้องมีการจัดการแก้ไขด้วย

2. สุนัขจรจัด: สถานการณ์ปัญหาในบริบทชุมชนเมือง

สถานการณ์ปัญหาสุนัขจรจัด เป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสังคมและมีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น จากการสำรวจทั่วประเทศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปี พ.ศ. 2562 ประเทศไทยมีสุนัขจรจัด 2,493 ล้านตัว ซึ่งสุนัขจรจัดแบ่งได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรก คือ สุนัขไม่มีเจ้าของ สุนัขใช้ชีวิตอิสระตามที่สาธารณะ กลุ่มที่สอง คือ สุนัขไม่มีเจ้าของใช้ชีวิตหากินอิสระตามที่สาธารณะ มีคนให้อาหารบ้าง ส่วนใหญ่ไม่มีความสัมพันธ์กับคนทั่วไป ไม่สามารถจับมาฉีดวัคซีนหรือผ่าตัดทำหมันได้ กลุ่มที่สาม คือ สุนัขกึ่งจรจัดที่อยู่ตามชุมชน มีคนให้อาหาร ดูแลบ้าง มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดคน ส่วนใหญ่คนดูแลสามารถจับเพื่อฉีดวัคซีนและผ่าตัดทำหมันได้ ปัญหาสุนัขจรจัดในเขตเมืองสามารถจำแนกออกเป็นหลายด้าน ดังนี้

2.1 ปัญหาด้านสังคม

สุนัขจรจัดถูกมองว่าเป็นปัญหาสังคมและเป็นปัญหาของการพัฒนาเมืองให้น่าอยู่ ทั้งการสร้างมลภาวะทางเสียง การเห่าหอนที่สร้างความรำคาญ ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยการสร้างสิ่งปฏิกูลตามสถานที่ต่างๆ การถ่ายอุจจาระ และการรื้อคุ้ยหาอาหารตามถังขยะ และได้รับความหวาดระแวงจากผู้คน ด้วยถูกมองเป็นพาหะนำโรคระบาด โดยเฉพาะโรคพิษสุนัขบ้า สุนัขจรจัดสร้างผลกระทบในประเด็นต่างๆ ดังนี้ 1) ผลกระทบต่อสุขภาพมนุษย์ การแพร่ระบาดของโรคจากสัตว์สู่คน เช่น โรคพิษสุนัขบ้า การบาดเจ็บจากการถูกสุนัขกัด 2) ผลกระทบต่อสุขภาพสัตว์และสวัสดิภาพสัตว์ สุนัขจรจัดจำนวนมากมักไม่ได้รับการดูแล สุขภาพและสวัสดิภาพที่เหมาะสม ก่อให้เกิดการติดเชื้อภายในฝูงสุนัขจรจัดด้วยกัน 3) ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุนัขจรจัดก่อมลพิษ เช่น ขับถ่ายตามที่สาธารณะ สร้างความเสียหายให้แก่ระบบนิเวศ 4) ผลกระทบทางเศรษฐกิจ ต้องใช้งบประมาณสูงในการควบคุมโรค และจัดการสุนัขจรจัด รวมถึงความเสียหายต่อการท่องเที่ยวหรือเศรษฐกิจท้องถิ่น 5) ผลกระทบทางสังคม ความขัดแย้งในชุมชนเกี่ยวกับการจัดการสุนัขจรจัด ข้อจำกัดในการกำจัดสุนัขตามความเชื่อทางศาสนา 6) ผลกระทบจากการเลี้ยงสุนัขอย่างไม่มีความรับผิดชอบ เจ้าของปล่อยสุนัขให้เร่ร่อนโดยไม่ดูแล การทิ้งสุนัขโดยไม่รับผิดชอบ 7) ผลกระทบจากปัญหาเชิงกฎหมายและการบังคับใช้ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมสุนัขไม่เพียงพอหรือบังคับใช้ไม่ได้จริง การขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และ 8) ผลกระทบจากข้อจำกัดด้านทรัพยากร การขาดงบประมาณ อุปกรณ์ บุคลากรและความร่วมมือที่จำเป็นในการควบคุมสุนัขจรจัดอย่างมีประสิทธิภาพ (World Organization of Animal Health, 2025)

งานของยศพร จันทองจัน และศราวดี ปิ่นทอง (2565) ได้รวบรวมปัญหาสุนัขจรจัดในเขตชุมชนเมือง โดยพบว่า ปัญหาสุนัขจรจัดเป็นวงจรความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่าง

สุนัขจรจัด คน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยปัญหาหลัก คือ จำนวนสุนัขจรจัดที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ นอกจากการที่แก้ปัญหาปลายเหตุอย่างการตัดวงจรด้วยการผ่าตัดทำหมันซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ไม่ทันการณ์ อีกทั้งสาเหตุเป็นเพราะคนเลี้ยงสุนัขปล่อยปละละเลยละทิ้งหน้าที่ นำสุนัขมาทิ้งในที่สาธารณะ และปัญหาสุนัขจรจัดมีแนวโน้มสูงขึ้น การแก้ปัญหาสุนัขจรจัดจึงจำเป็นต้องดำเนินการแก้ไขไปพร้อมกับการปลูกฝังจิตสำนึก เพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนทัศนคติและสร้างการตระหนักรู้ เพื่อความเข้าใจปัญหาาร่วมกันของคนในสังคม รวมถึงการสร้างกฎเกณฑ์ทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรมทางกฎหมาย สนับสนุนการขึ้นทะเบียนสัตว์เลี้ยงมีความรับผิดชอบมากขึ้น เพื่อควบคุมและแก้ปัญหาการทอดทิ้งสัตว์เลี้ยงหรือการทารุณกรรมสัตว์ รวมทั้งการควบคุมฟาร์มสัตว์เลี้ยงและร้านขายสุนัขได้เช่นเดียวกัน

ตารางที่ 1 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างสุนัขจรจัด คน ชุมชน และหน่วยงาน

สุนัขจรจัด	คน	ชุมชน/สถานที่	หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ปัญหาด้านพฤติกรรมสุนัขจรจัด สุนัขจรจัด แต่ละฝูงมีการจัดลำดับทางสังคมและมักสร้างอาณาเขตตน เมื่อจำนวนสุนัขจรจัดเพิ่มมากขึ้น และเกิดล่งล่าอาณาเขตของกันและกัน จึงมักเกิดการทะเลาะ แย่งชิงอาหาร	ปัญหาการเกิดข้อพิพาทระหว่างกลุ่มจิตอาสา ที่ให้ความช่วยเหลือสุนัขจรจัดกับกลุ่มคนที่ไม่ขึ้นขอบและได้รับผลกระทบในแง่ลบจากจิตอาสาและสุนัขจรจัด ในความดูแล เช่น มลภาวะทางเสียง ทางกลิ่น และด้านสุขอนามัย	ชุมชนเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มไม่ชอบสุนัขจรจัดกับกลุ่มมีความเมตตาต่อสุนัขจรจัด	ปัญหาการทำงานที่ไม่มี การบูรณาการร่วมกัน ระหว่างหน่วยงาน ทั้งในด้านข้อมูลและการปฏิบัติ นำมาซึ่ง การดำเนินงานซ้ำซ้อนกัน ไม่เป็นระบบระเบียบ

ที่มา: ยศพร จันทองเงิน และศรวุฒิ ปิ่นทอง (2565)

ปัญหาสุนัขจรจัดในเขตเมืองขนาดใหญ่ อย่างเช่น “เมืองมหานคร” โดยทิวดา กมลเวช รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร กล่าวในบันทึกความร่วมมือกับมูลนิธิสุนัขในซอย หรือ Soi Dogs หากต้องการความช่วยเหลือจากกลุ่มอื่นในการจัดการและดูแลสำหรับสัตว์จรจัดหลายฝ่ายจำเป็นต้องหารือเกี่ยวกับขั้นตอนการทำงานเพราะปัญหาสุนัขและแมวมีความซับซ้อน สัตว์จรจัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและเราก็ต้องคำนึงถึงด้วยชุมชนโดยรอบ เมื่อกล่าวโดยเฉพาะ กรุงเทพมหานคร คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รับผิดชอบทุกอย่างตั้งแต่การคมนาคม การรักษาความปลอดภัย ที่อยู่อาศัยน่าอยู่ ไปจนถึงสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สุขภาพสัตว์ ด้วยจำนวนสัตว์จรจัดมีจำนวนมากในเมืองหลวง การกำหนดนโยบายการจัดการสัตว์จรจัดเฉพาะสำหรับ กรุงเทพมหานคร ได้แต่งตั้งคณะกรรมการช่วยเหลือ ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานและ

คณะกรรมการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสัตวแพทย์ของกรุงเทพมหานคร และมูลนิธิสุนัขในซอย อีกทั้ง กทม. ดำเนินโครงการ CNVR ในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 โดยทำหมันและฉีดวัคซีนให้กับสัตว์มากกว่าครึ่งล้านตัว โดยความร่วมมือกับเครือข่าย DogsTrust Dogs: Rehoming & Dog Rescue Charity ทั่วโลก เป็นเรื่องดีที่ความพยายามเหล่านี้ได้รับการยอมรับ ที่สำคัญต้องอาศัยความร่วมมือในงานเหล่านี้ (Soi Dog, 2023, p. 17)

นอกจากมูลนิธิสุนัขในซอย (Soi Dog) แล้วยังมีหน่วยงานภาคประชาสังคมที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับสุนัขจรจัดจำนวน 10 หน่วยงาน ได้แก่ มูลนิธิช่วยสัตว์เกาเขาสมุย ศูนย์อภิบาลสัตว์เกาเขาสงัด กลุ่ม Pic-A-Pet4Home บ้านพักพิงสัตว์จรจัดเพื่อรอรับผู้จะมาอุปการะ มูลนิธิบ้านสงเคราะห์สัตว์พิการ ศูนย์สุนัขห้วยยาง สมาคมป้องกันการทารุณสัตว์แห่งประเทศไทย ชมรมบ้านรักสัตว์ ศูนย์การเรียนรู้ล้านนาดีดอก ชมรมวางแผนครอบครัว และส่งเสริมสวัสดิภาพสุนัข และสมาคมป้องกันการทารุณสัตว์แห่งประเทศไทย เป็นต้น ทั้งนี้พบว่าประเทศไทยได้มีความร่วมมือกับหน่วยงานช่วยเหลือสัตว์จากทั่วโลกได้ลงนามรับรองความร่วมมือ อาทิ สมาคมสัตวแพทย์โลก (World Veterinary Association) และสมาคมพิทักษ์สัตว์แห่งโลก (World Animal Protection) อีกด้วย

ทั้งนี้ ปัญหาที่ซับซ้อนเมื่อมองในฐานะผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน ปัญหาสุนัขจรจัดเป็นปัญหาที่ผนวกหลายปัญหาเข้าด้วยกัน มีความซับซ้อนในการบริหารจัดการ ตัวอย่างเช่น ในกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเมืองขนาดใหญ่ มีปัญหาประชากรสุนัขจรจัดหรือสุนัขไร้บ้าน ประชาชนมีความต้องการให้กรุงเทพฯ ปลอดจากสุนัขจรจัด (รวมถึงแมวจรจัด) แต่ปัญหานี้มีความซับซ้อน เช่น ปัญหาผลกระทบจากโรค COVID-19 เกิดวิกฤตสัตว์เลี้ยงลูกทอดทิ้ง มีสุนัขและแมวเร่ร่อนไร้บ้านเพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะในพื้นที่กรุงเทพฯ หรือปริมณฑล นับว่าเป็นการสะท้อนถึงปัญหาของเมือง (ทวิดา กมลเวชช, 2565, น. 1) อีกทั้งงานของ เบญจมาศ สุนนทะนาม และหัชชากร วงศ์สายัณห์ (2561) ได้ศึกษาปัญหาและผลกระทบจากสุนัขจรจัดในกรุงเทพฯ พบว่า สุนัขจรจัดในกรุงเทพมหานคร มีการเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ ก่อให้เกิดปัญหาที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในสังคม สภาพแวดล้อมและสาธารณสุข แต่จากการศึกษาพบว่า สุนัขจรจัดเป็นเพื่อนมนุษย์ควรที่เอาใจใส่ดูแล ส่วนปัญหาเกิดจากสาเหตุเจ้าของสุนัขขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคม และเชื่อว่าปัญหาสุนัขจรจัดเป็นปัญหาของคนเมืองทุกคนซึ่งทุกคนต้องร่วมรับผิดชอบกับหน่วยงานต่างๆ ของกรุงเทพมหานคร

จากประเด็นดังกล่าวข้างต้น ปัญหาที่ซับซ้อนในการบริหารจัดการสุนัขจรจัดหรือสุนัขไร้บ้านส่งผลกระทบในลักษณะเดียวกับพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นเมือง เช่น เทศบาลเมืองเทศบาลนคร ที่อยู่ในต่างจังหวัดด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น เทศบาลเมืองบ้านพรุ อำเภอนาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 สุนัขจรจัดในพื้นที่ต่างๆ ของเทศบาลเมืองบ้านพรุ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสงขลา

ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2567

2.2 ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ทัศนียภาพ และสุขอนามัย

สุนัขจรจัดไม่เพียงก่อให้เกิดปัญหาด้านสังคม แต่ยังก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ทัศนียภาพ และสุขอนามัยตามมาอีกมากมาย ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ทัศนียภาพ และสุขอนามัยที่เกิดจากสุนัขจรจัด

สุนัขจรจัด	คน	ชุมชน/สถานที่	หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม และสุขอนามัย	สุนัขจรจัด อาศัยตามที่สาธารณะมีคนที่ให้อาหารบ้าง แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับคนทั่วไป บางส่วนอาจถูกผู้คนที่รำยจนมีนิสัยก้าวร้าว บางตัวหวาดกลัวหรือบาดเจ็บสาหัส ไม่สามารถฉีดวัคซีน ผ่าตัดทำหมัน	ปัญหาด้านมลภาวะ และอุบัติเหตุ มลภาวะทางเสียงเห่า หอน ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการสร้างสิ่งปฏิกูล การค้ำยขยะ รวมถึงความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุ เช่น สุนัขวิ่งตัดหน้ารถหรือการนอนไม่เป็นที่ ที่อาจเป็นอันตรายต่อคนและสุนัขจรจัดด้วยตัวเอง	หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และมูลนิธิที่เกี่ยวข้อง จับเข้าศูนย์พักพิงฯ กรณีที่มีการร้องเรียนจากคนในชุมชน
สุนัขจรจัดที่เป็นโรคพิษสุนัขบ้าก่อให้เกิดอันตรายด้านสุขภาวะอนามัยต่อคนและสภาพแวดล้อม	สุนัขที่จรจัดตามชุมชนมีคนให้อาหารดูแลบ้าง มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคน ส่วนใหญ่คนดูแลสามารถจับและพาฉีดวัคซีนทำหมันได้	ปัญหาด้านสุขอนามัย สุนัขจรจัดถูกมองว่าเป็นพาหะทำให้เกิดโรคระบาด โดยเฉพาะโรคพิษสุนัขบ้า	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่วนหนึ่งได้รับบริจาคเงินและสิ่งของที่เป็นค่าเป็น จากผู้มีจิตเมตตาและกลุ่มจิตอาสา
สุนัขไร้บ้านทำให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่สวยงามต่อผู้พบเห็น	สุนัขชุมชน หรือสุนัขที่จรจัดที่คนในชุมชนให้การยอมรับ และมีอาสาสมัครในชุมชนช่วยกันดูแลเรื่องความเป็นอยู่ อาหารและสุขภาพ สวัสดิภาพ	ปัญหาด้านทัศนียภาพ ในแหล่งชุมชน คุณภาพชีวิตไม่ได้รับการดูแลของสุนัขจรจัด	ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสุนัขจรจัด มักเลือกติดต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยคาดหวังให้หน่วยงานดำเนินการจับสุนัขจรจัดเข้าศูนย์พักพิงฯ เพื่อตัดปัญหา

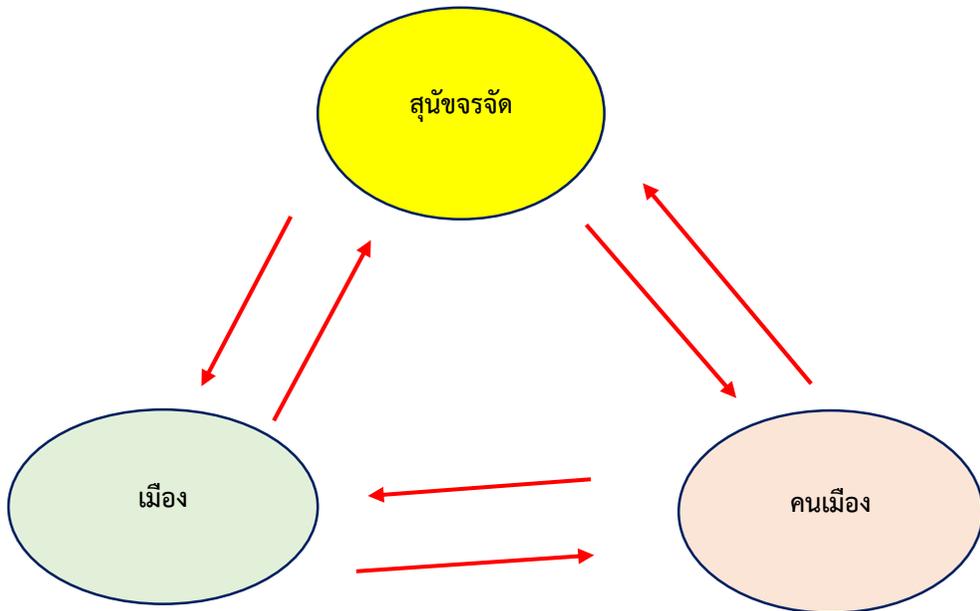
ที่มา: ยศพร จันทองเงิน และศราวดี ปิ่นทอง (2565)

งานของ พนมพร แสนประเสริฐ (2563) เสนอมุมมองสาเหตุสำคัญของการปัญหาสัตว์จรจัดเป็นปัญหาระดับสังคม ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม สาธารณสุข และความขัดแย้งต่างๆ อันเกิดจากเหตุที่มนุษย์ในสังคมไทย ด้วยการนำมุมมองเชิงปรัชญาเพื่อทำความเข้าใจเบื้องลึกพบว่า เกิดจากเหตุที่มนุษย์ในสังคมไทยมีแนวคิดในการให้คุณค่าของสัตว์ในแบบของประโยชน์นิยม คือมีการเลี้ยงสัตว์ในแบบที่เห็นว่าสัตว์เป็นทรัพย์สิน และทอดทิ้งสัตว์ในกรณีที่สัตว์หรือทรัพย์สินนั้นไม่ได้ให้ประโยชน์ต่อเจ้าของแล้ว และการแก้ปัญหาสัตว์จรจัดที่ผ่านมาเป็น

การแก้ที่ปลายเหตุคือ มีการรับเลี้ยงสัตว์จรจัดหรือการกำจัดทิ้ง ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไขที่ต้นเหตุ นั่นคือความคิดความเชื่อของคนในสังคม ก็จะทำให้ปัญหาสัตว์จรจัดนี้ไม่จบสิ้น จะเป็นการดีหากจะมีแนวทางการปรับทัศนคติเกี่ยวกับแนวคิดการให้คุณค่าที่มีต่อสัตว์ต่อไป

อีกทั้งปัญหาซึ่งมีข้อมูลแสดงเชิงประจักษ์โดย Saree et al. (2024) ประเมินผลกระทบของการให้อาหารสุนัขจรจัดต่อสุนัขจรจัดชุมชนในพื้นที่เมืองในจังหวัดสงขลา พบว่ากลุ่มตัวอย่างจำนวน 168 คน มีจำนวน 137 คน (ร้อยละ 81.5) รายงานว่าได้รับผลกระทบด้านลบจากปัญหาเกิดจากสุนัขจรจัด ปัญหาที่พบบ่อยที่สุดคือการกำจัดขยะ (ร้อยละ 62.5) ซึ่งส่วนใหญ่เกิดขึ้นระหว่างเวลา 18.00 น. ถึงเที่ยงคืน การให้อาหารสุนัขจรจัดมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับปัญหาเกี่ยวกับสุนัขจรจัด (odds ratio [OR]=3.94 โดยมีช่วงความเชื่อมั่นร้อยละ 95) สรุปผลวิจัยได้ว่า การจัดหาอาหารให้สุนัขจรจัดทำให้เกิดปัญหาและถือเป็นสิ่งต้องห้ามตามกฎหมายด้วย เป็นสิ่งสำคัญสำหรับสื่อผู้นำชุมชนและกลุ่มผู้มีอิทธิพลอื่นๆ เพื่อสร้างความตระหนักรู้และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างชุมชนแก้ไขปัญหานี้ ผลวิจัยยังชี้ให้เห็นอีกว่า สุนัขจรจัดกินอาหารจากการทิ้งขยะ กินอาหารที่มีสารอาหารจากถังขยะ และปัญหาเสียงของสุนัขที่ส่งผลกระทบต่อคนในช่วงเวลากลางคืนอีกด้วย

แผนภาพที่ 2 แสดงความสัมพันธ์การศึกษาสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัด ปัญหา กับเมือง และคนเมือง

ที่มา: สังเคราะห์โดยผู้วิจัย

3. ระบบและกลไกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสุนัขจรจัด

จากการศึกษามาตรการในการควบคุมดูแลสุนัขในต่างประเทศ (เบญจมาศ สุนนทะนาม และหัชชากร วงศ์สายัณห์, 2561; ยศนันท์ ปานาภรณ์, 2562; ยศนันท์ ปานาภรณ์ และวัชรชัย จิรจินดากุล, 2563) สามารถอธิบายได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงตัวอย่างมาตรการควบคุมดูแลสุนัขในต่างประเทศ

ตัวอย่างประเทศ	มาตรการด้านสุนัข
ชิคาโก รัฐอิลลินอยส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา	<ol style="list-style-type: none"> 1) การจัดการสุนัขจรจัดในชุมชนเมืองของต้นแบบของเมืองชิคาโก รัฐอิลลินอยส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา มีกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการสุนัขจรจัดที่มีความจริงจัง เข้มงวด โดยสุนัขทุกตัวต้องผ่านการจดทะเบียนสุนัขฝังไมโครชิพชื่อประกัน รวมทั้งการพาสุนัขไปเดินเล่นเพื่อให้สุนัขทุกตัวที่จดทะเบียนมีสุขภาพกายและจิตใจที่ดี มีสถานที่พักผ่อนให้แก่สุนัขโดยเฉพาะ และเมื่อสุนัขสร้างปัญหา จะมีมาตรการลงโทษเจ้าของสุนัข 2) มีการจัดการกับสุนัขที่ไม่มีเจ้าของด้วยวิธีการเด็ดขาด
ประเทศนิวซีแลนด์	<ol style="list-style-type: none"> 1) กฎหมายเพื่อเตรียมการที่ดีต่อการดูแลและควบคุมสุนัขให้มีการจดทะเบียนสุนัข การกำหนดประเภทสุนัขอันตราย และสุนัขที่มีความเสี่ยงว่าก่ออันตราย 2) กำหนดภาระหน้าที่ของเจ้าของสุนัข อันอาจจะต้องรับผิดชอบต่อความเดือดร้อน รำคาญ และความเสียหายจากสุนัข และดำเนินการเพื่อความปลอดภัยของสุนัข 3) เจ้าของสุนัขดำเนินการสุนัขให้อยู่ในความควบคุม หากอยู่ในที่สาธารณะหรือทางส่วนบุคคล เมื่อถูกเจ้าหน้าที่จับได้ ต้องระวางโทษปรับ 4) หากสุนัขทำร้ายคนหรือสัตว์อื่น ผู้ที่พบเห็นอาจเข้าจับหรือทำลายสุนัขได้ และเจ้าของสุนัขระวางโทษปรับ
ประเทศญี่ปุ่น	<ol style="list-style-type: none"> 1) มาตรการของประเทศญี่ปุ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการให้ประชาชนได้ตระหนักถึงสิทธิและการอยู่ร่วมกันกับมนุษย์อย่างปกติสุข ด้านการป้องกันกำหนดให้ผู้ตัดสินใจเลี้ยงสัตว์ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดสวัสดิภาพสุนัข 2) กรณีพบสุนัขจรจัด ผู้พบจะต้องแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ดำเนินการเก็บสัตว์ทันที 3) คนทำทารุณกรรมสัตว์หรือทำร้ายสัตว์ต้องระวางโทษทั้งปรับและจำคุก

ที่มา: เบญจมาศ สุนนทะนาม และหัชชากร วงศ์สายัณห์ (2561); ยศนันท์ ปานาภรณ์ (2562); ยศนันท์ ปานาภรณ์ และวัชรชัย จิรจินดากุล (2563)

สำหรับมาตรการในประเทศไทยจะเห็นว่ามีความหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องจำนวนมากที่ระบุเกี่ยวกับการจัดการดูแลสุนัขจรจัด มีหน่วยงานที่รับผิดชอบแยกส่วนกัน ดังที่ผู้วิจัยเสนอตารางแสดงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการกิจด้านการจัดการสุนัขเลี้ยงปล่อย

และสุนัขจรจัดซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องมีอำนาจหน้าที่ บังคับใช้ ดังตารางที่ 4 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 แสดงกฎหมายและระเบียบเกี่ยวกับการจัดการดูแลสุนัขจรจัดในประเทศไทย

กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง	เนื้อหาหรือประเด็นเกี่ยวกับสุนัขจรจัด
1) พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 และกฎกระทรวง พ.ศ. 2541 2) พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 3) พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 4) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2542	ส่วนราชการส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องดำเนินการหลายประการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า ซึ่งเป็นโรคติดต่อตามกฎหมายว่าด้วยโรคติดต่ออีกด้วย
พระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. 2535	ระบุเนื้อหาและอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการโรคพิษสุนัขบ้า
พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535 มาตรา 29 และมาตรา 30	1) กำหนดให้ท้องถิ่นสามารถกำหนดส่วนหนึ่งส่วนใดหรือทั้งหมดของพื้นที่เป็นเขตควบคุม การเลี้ยงหรือปล่อยสัตว์ อาจกำหนดเป็นเขตห้ามเลี้ยงหรือปล่อยสัตว์บางชนิดหรือบางประเภทโดยเด็ดขาดหรือไม่เกินจำนวนที่กำหนด 2) กำหนดให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นพบสัตว์โดยไม่ปรากฏเจ้าของในที่สาธารณะ อันเป็นการฝ่าฝืน มาตรา 29 เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจกักสัตว์อย่างน้อย 30 วัน เพื่อรอผู้มารับ หากไม่มีผู้มารับ เจ้าพนักงานท้องถิ่นสามารถขายทอดตลาดหรือทำลายได้ตามสมควร 3) หากมีผู้ฝ่าฝืน ตามมาตรา 29 และ 30 ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 5,000 บาท
พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557	การเลี้ยงดู การขนส่ง การนำสัตว์ไปใช้งานหรือการนำสัตว์แสดงต้องไม่เป็นการทารุณกรรมสัตว์ และสัตว์ได้รับการคุ้มครองตามธรรมชาติของสัตว์อย่างเหมาะสม
เทศบัญญัติและข้อบัญญัติท้องถิ่น	อปท. จัดทำข้อบัญญัติ เทศบัญญัติท้องถิ่น เรื่องควบคุมการเลี้ยงหรือปล่อยสัตว์
1) ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยค่าใช้จ่ายในการจัดสวัสดิภาพสัตว์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2562	ออกมาตรการสอดคล้องกับกฎหมายว่าด้วยการทารุณกรรมและจัดสวัสดิภาพสัตว์ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดสวัสดิภาพสัตว์ที่อยู่ใน

กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง	เนื้อหาหรือประเด็นเกี่ยวกับสุนัขจรจัด
<p>2) ประกาศคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ลงวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2558 เรื่อง การทำความตกลงร่วมมือกันจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น</p> <p>3) ระเบียบ กระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยค่าใช้จ่ายในการจัดสวัสดิภาพสัตว์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2562</p>	<p>ความรับผิดชอบ โดยจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สัตว์มีความเป็นอยู่ในสภาวะที่เหมาะสม มีสุขภาพอนามัยที่ดี มีอาหาร และน้ำอย่างเพียงพอ ตลอดจนมีที่อยู่อาศัย (สถานสงเคราะห์สัตว์)</p>
<p>ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยค่าใช้จ่ายในการจัดสวัสดิภาพสัตว์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2562 ซึ่งมีผลบังคับใช้แล้วเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562</p>	<p>กำหนดค่านิยาม สัตว์ การจัดสวัสดิภาพสัตว์ สถานสงเคราะห์สัตว์ และสถานสงเคราะห์สัตว์จึงเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหาสัตว์ที่ถูกทอดทิ้งในที่สาธารณะ ซึ่งการจัดตั้งสถานสงเคราะห์สัตว์ในปัจจุบันต้องประกอบไปด้วยปัจจัยสำคัญในการจัดตั้งเป็นสถานสงเคราะห์สัตว์ เช่น พื้นที่ในการจัดตั้ง โรงเรือนหรือที่กักสัตว์ บุคลากรสำหรับดูแลสัตว์ ค่าใช้จ่ายในการกักกันสัตว์และการจัดสวัสดิภาพสัตว์ เป็นต้น</p>
	<p>1) กำหนดให้ท้องถิ่นสามารถกำหนดส่วนหนึ่งส่วนใดหรือทั้งหมดของพื้นที่เป็นเขตควบคุม การเลี้ยงหรือปล่อยสัตว์ อาจกำหนดเป็นเขตห้ามเลี้ยงหรือปล่อยสัตว์บางชนิดหรือบางประเภทโดยเด็ดขาดหรือไม่เกินจำนวนที่กำหนด</p> <p>2) กำหนดให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นพบสัตว์โดยไม่ปรากฏเจ้าของในที่สาธารณะ อันเป็นการฝ่าฝืน มาตรา 29 เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจกักสัตว์อย่างน้อย 30 วัน เพื่อรอผู้มารับ หากไม่มีผู้มารับ เจ้าพนักงานท้องถิ่นสามารถขายทอดตลาดหรือทำลายได้ตามสมควร</p> <p>3) หากมีผู้ฝ่าฝืน ตามมาตรา 29 และ 30 ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 5,000 บาท</p>

ที่มา: ผู้วิจัยประมวลสรุปจากระบบและกลไกกฎหมายที่เกี่ยวข้องจาก “คู่มือการบริหารจัดการสงเคราะห์สัตว์” (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2562)

จากตารางข้อกฎหมายและระเบียบเกี่ยวกับการจัดการดูแลสุนัขจรจัดในประเทศไทยพบว่า เป็นภารกิจสาธารณะที่มีทั้งกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ และระเบียบอื่น หน้าที่จะ

เป็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหลัก สารจะเป็นการทำหน้าที่จะเป็นด้านการจัดการดูแล การป้องกัน รวมถึงสวัสดิภาพของสุนัขจรจัด อีกทั้งมีหลักการที่ปรากฏไม่แตกต่างกับมาตรการ ควบคุมดูแลสุนัขในต่างประเทศ

การศึกษามาตรการทางกฎหมาย ได้แก่ งานของสง่า อัครปรีดี (2562, อ้างถึงใน ธนากร คำภีมาบุตร, 2565) ศึกษามาตรการที่ใช้ในการแก้ปัญหาสุนัขจรจัดในรัฐนิวเซาท์เวลส์ โดยมีกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงสัตว์และสวัสดิภาพของสัตว์เลี้ยง ได้แก่ กฎหมายป้องกันการทารุณกรรมสัตว์ และกฎหมาย สัตว์เลี้ยงไว้เป็นเพื่อน โดยมาตรการ ที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาสุนัขจรจัด มีดังนี้

- (1) การฝังไมโครชิปสุนัข และการขึ้นทะเบียนสุนัข
- (2) สถานกักสัตว์ของท้องถิ่น รัฐนิวเซาท์เวลส์ ประเทศออสเตรเลียมีกฎหมาย กำหนดให้ เมื่อเจ้าพนักงานท้องถิ่นพบสัตว์ที่ถูกทอดทิ้ง หรือพลัดหลงกับเจ้าของ เจ้าพนักงาน ท้องถิ่นจะนำสัตว์นั้นส่งคืนให้กับเจ้าของหรือส่งไปยังสถานที่ที่กำหนดไว้
- (3) มาตรการสำหรับสัตว์เลี้ยงก่อความเดือดร้อนรำคาญ หน่วยงานราชการของ รัฐนิวเซาท์เวลส์ สามารถดำเนินการสอบสวนเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับปัญหาเสียงเห่าหอนรบกวน ของสุนัขได้

หากเจ้าพนักงานท้องถิ่นตรวจสอบพบว่ามีปัญหาตามการร้องเรียน เจ้าพนักงาน ท้องถิ่นจะสั่งให้เจ้าของสุนัขป้องกันไม่ให้สุนัขก่อความเดือดร้อนรำคาญขึ้นอีก ภายในระยะเวลา ที่กำหนด หากเจ้าพนักงานท้องถิ่นพบว่าเจ้าของสุนัขไม่สามารถปฏิบัติตามได้ จะออกคำสั่ง ให้สุนัขนั้นเป็นสุนัขที่ก่อความเดือดร้อนรำคาญ ซึ่งคำสั่งดังกล่าวจะทำให้เจ้าของสุนัขต้องระงับ มิให้สุนัขก่อความเดือดร้อนรำคาญขึ้นอีก มิเช่นนั้นจะได้รับโทษปรับ

ส่วนงานของงานของยศนันท์ ปานาภรณ์ (2562) ได้ศึกษามาตรการกฎหมายในการ จัดการปัญหาสุนัขจรจัดในประเทศไทย กรณีบทบาทของผู้ประกอบการเพื่อจำหน่ายสุนัข พบว่า สาเหตุหนึ่งของปัญหาสุนัขจรจัดที่เกิดขึ้นในประเทศไทยส่วนหนึ่งมาจากปัญหามาจาก ผู้ประกอบกิจการ ผู้ประกอบการต้องมีและมีการจัดสวัสดิภาพที่ดีแก่สุนัขในสถานประกอบการ และชี้ว่าปัญหาการทิ้งสุนัขของสถานประกอบการ เนื่องจากไม่สามารถจำหน่ายได้หมด ซึ่งส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของสุนัขจรจัดอีกด้วย งานนี้ได้สะท้อนถึงความปัญหาที่มาจาก สถานประกอบการ และควรมีมาตรการแก้ไขปัญหามาจากสถานประกอบการจำหน่ายสุนัข

งานของเชิดพงศ์ จินดาสุวรรณ และสิริินาฏ เพ็ชรรัตนมณี (2566) ได้เสนอถึงปัญหา การขาดมาตรการทางกฎหมายเพื่อควบคุมสัตว์เลี้ยง ทำให้เกิดการปล่อยปละละเลยจนนำไปสู่ การเกิดสุนัขจร เป็นปัญหาให้ที่กระทบต่อประชาชนทุกคนเป็นวงกว้าง ความรับผิดชอบในการ ดูแลสุนัขที่ตัวเองเป็นเจ้าของ

ข้อจำกัดในการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายจากความสงสารความเมตตาตาม อุนนิสัยของคนไทยในการเลี้ยงดูหรือสงเคราะห์สุนัขจรจัดตามข้างทางแม้ตนไม่ได้เป็นเจ้าของ ก็ตาม ดังนั้น จึงทำให้สุนัขจรจัดมีจำนวนเพิ่มขึ้นมาก การที่คนไทยนั้นมีจิตใจที่เมตตาหรือ เรียกว่าเป็นเมืองพุทธนั้น จึงไม่สามารถที่จะกำจัดหรือทำลายสุนัขได้ เพราะขัดกับศีลธรรมอันดี

ของคนไทย อีกทั้งยังมีกฎหมายห้ามทารุณกรรมสัตว์ ยิ่งทำให้ไม่มีใครกล้าทำอะไรต่อสุนัขจรจัด ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการล่าเส้นศีลธรรมอันดีที่ร่วมด้วยความเมตตาสงสาร

ประเทศไทยขาดมาตรการทางกฎหมายเฉพาะด้าน แตกต่างกับประเทศที่มีมาตรการทางกฎหมายเป็นการเฉพาะ ทำให้การแก้ปัญหาไม่ไปในทิศทางเดียวกัน ขาดประสิทธิภาพ เมื่อสัตว์เลี้ยง ก่อความเดือดร้อน ไม่มีเจ้าของแสดงตัวรับผิดชอบ บางครั้งพิสูจน์ตัวบุคคล ผู้เป็นเจ้าของไม่ได้ ยิ่งไปกว่านั้นผู้ที่เลี้ยงสุนัขขาดความรับผิดชอบต่อ เช่น ไม่คุมกำเนิด เมื่อเลี้ยงไม่ไหวก็ทิ้งให้เป็นภาระสังคม

ด้านการเสนอมาตรการทางกฎหมาย งานของสุทธาวรรณ บุญวงศ์ (2561) ศึกษาและมีข้อเสนอด้วยมาตรการการจัดเก็บภาษี ซึ่งในต่างประเทศได้มีการนำมาตรการทางด้านรายได้สาธารณะมาใช้แก้ปัญหาสุนัขจรจัด เช่น ในกรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ มีการใช้มาตรการทางรายได้สาธารณะประเภทภาษีจัดเก็บจากการครอบครองสุนัขจากประชาชน และนครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา มีการใช้มาตรการทางรายได้สาธารณะประเภทค่าธรรมเนียมโดยจัดเก็บจากการครอบครองสุนัขเช่นกัน เป็นการนำมาตรการทางรายได้สาธารณะมาใช้เพื่อแก้ปัญหาสุนัขจรจัดสามารถตอบสนองต่อปัญหาได้ดีกว่ามาตรการประเภทอื่นๆ ดังนั้น บทความนี้จึงเสนอหากประเทศไทยนำมาตรการทางรายได้สาธารณะโดยเฉพาะรายได้ประเภทภาษีมาใช้ในการแก้ไขปัญหาสุนัขจรจัดจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาสุนัขจรจัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เช่นเดียวกับงานของกุลอร เต็งสุวรรณ (2565) ศึกษามาตรการทางภาษีและค่าธรรมเนียมการแก้ไขปัญหาสัตว์จรจัดในประเทศไทย งานนี้เสนอปัญหากฎหมายที่บังคับใช้ไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมการเลี้ยงสัตว์ของประชาชน เป็นผลให้ไม่สามารถควบคุมการเลี้ยงสัตว์อย่างสุนัขได้ และไม่มีการป้องปรามและแก้ไขปัญหาสัตว์จรจัดอย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อเปรียบเทียบกฎหมายควบคุมการเลี้ยงสุนัขในต่างประเทศ พบว่า มีการนำมาตรการทางภาษีมาใช้ในการจัดเก็บสำหรับการเลี้ยงสุนัข ได้แก่ ประเทศเนเธอร์แลนด์ ประเทศสวีเดน ส่วนประเทศที่นำมาตรการค่าธรรมเนียมมาใช้สำหรับจัดเก็บการเลี้ยงสุนัข คือ ประเทศนิวซีแลนด์ โดยทั้งสามประเทศนี้ใช้มาตรการทางการคลังควบคู่ไปกับมาตรการทางทะเบียน และมาตรการอื่นๆ ประกอบกัน เพื่อควบคุมการเลี้ยงสุนัขและป้องกันการทอดทิ้งสุนัข ทั้งนี้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้มีอำนาจบังคับใช้ตามกฎหมาย จึงเสนอว่าสามารถนำมาตรการทางภาษีและค่าธรรมเนียมมาปรับใช้ให้เข้ากับสภาพปัญหาสัตว์จรจัดในประเทศไทยได้ โดยให้มีการขึ้นทะเบียนสัตว์เลี้ยง โดยรวมถึงสัตว์จรจัดด้วย ให้มีการจัดเก็บค่าธรรมเนียมสำหรับการเลี้ยงสัตว์และนำมาตรการจูงใจทางภาษีสมาชิกเพื่อจูงใจทางภาษีแก่ผู้รับเลี้ยงสัตว์จรจัด

อีกทั้งงานของ Lane, McNicholas, and Collis (1998) กฎหมายการจัดการสัตว์ในเมืองของออสเตรเลียกำหนดเงื่อนไขในการเป็นเจ้าของและอยู่ร่วมกับสุนัข ดำเนินการจากความต้องการที่รับรู้เพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงสถานที่สาธารณะโดยไม่มีปัญหากับสุนัขหรือพฤติกรรมที่น่ารำคาญของสุนัข ทั้งยังชี้ให้เห็นแง่มุมเชิงบวกที่สำคัญเกี่ยวกับ

การเลี้ยงสุนัข (เช่น สุขภาพ ความสุข มิตรภาพ เศรษฐกิจของสัตว์เลี้ยง) ที่ถูกละเลยในแนวทางดั้งเดิมในการจัดการสัตว์ในเมือง แต่อย่างไรก็ตาม ยังคงมีความขัดแย้งเกิดขึ้นกับแนวทาง UAM เนื่องจากแนวทางนี้ห้ามไม่ให้สุนัขเดินออกก้างกายและอยู่ร่วมกับชุมชน แนวทางนี้มีแนวโน้มที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมของสุนัข ดังนั้นเพื่อแก้ไขความขัดแย้ง โดยใช้กระบวนการที่สมัครใจสำหรับการจัดการสุนัข ด้วยตัวแบบธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อจัดการปัญหาการจัดการสัตว์ในเมืองได้ดียิ่งขึ้น

4. การจัดการสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดชุมชนเมือง

สภาพปัญหาในชุมชนเมืองช่วงหลังจากการแพร่ระบาดของโควิด การไม่สามารถทำงานได้เกิดการอพยพย้ายถิ่นของแรงงาน สุนัขจรจัดเลี้ยงถูกทิ้งขว้าง และมีสุนัขที่เพิ่มขึ้นจากการผสมพันธุ์ สิ่งที่น่าเป็นห่วงคือสัตว์เลี้ยงเหล่านี้ส่วนใหญ่ มักไม่ได้รับการรับวัคซีนโรคพิษสุนัขบ้า ซึ่งอาจเป็นพาหะของโรคพิษสุนัขบ้าที่ไม่มีทางรักษา และผู้ติดเชื้อจะเสียชีวิตทุกราย (มูลนิธิสุนัขในซอย ซอยต๊อกลง, 2564) ชุมชนเมืองกลายเป็นพื้นที่ที่ได้รับความสนใจต่อการแก้ปัญหาสุนัขจรจัดด้วยการเสนอแนวทางเลือก โดยยศพร จันทองเงิน และศราวณี ปิ่นทอง (2565) ศึกษาการแก้ปัญหาสุนัขจรจัดในพื้นที่เขตชุมชนเมืองด้วยการออกแบบสถาปัตยกรรมขนาดเล็กให้เป็นที่พักพิงชั่วคราวสำหรับสุนัขจรจัด สามารถหลบแดดหลบฝน เป็นที่กินอาหารให้กับสุนัขจรจัดในพื้นที่ และต้องการเป็นจุดสังเกตในพื้นที่ของหน่วยงานจัดการสุนัขจรจัด ผลลัพธ์คือสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้ชุมชนเมือง อีกทั้งสร้างสวัสดิภาพที่ดีให้กับสุนัขและคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และสร้างการกระตุ้นให้ผู้คนตระหนักรู้ถึงปัญหาสุนัขจรจัดของเมืองและลดความขัดแย้งระหว่างสุนัขจรจัดกับผู้คนได้

งานข้างต้นนี้ได้มีคุณูปการด้านสังคมอย่างยิ่ง ด้วยการจัดการกิจกรรมสร้างความเข้าใจและตระหนักเกี่ยวกับปัญหาสุนัขจรจัด ถือเป็นกรรณการยกระดับสวัสดิภาพของสุนัข กิจกรรมนี้เพิ่มคุณค่าในทางสุนทรียศาสตร์ทางศิลปะให้กับคนในพื้นที่เป็น Art space สามารถต่อยอดสู่งานศิลปะ โน้มน้าวใจและขยายการรับรู้ต่อปัญหาสุนัขจรจัดสู่กลุ่มเป้าหมายที่กว้างขึ้น และร่วมกันแก้ปัญหาสุนัขจรจัดเพื่อลดปัญหาสุนัขจรจัด

ความสนใจของสุนัขจรจัดกับเมือง ขยายจุดสนใจไปสู่สุนัขที่มีเจ้าของแต่เป็นการเลี้ยงในลักษณะปล่อยอิสระบางช่วงเวลา จะเห็นว่าในงานพัชรินทร์ ลีรสุนทร, วัชรวุฒิ ชื่อสัตย์, ศุภกร ทองยวน และธนู ภิญโญภูมินทร์ (2563) ศึกษาแผนชุมชนเพื่อการจัดการสุนัขเลี้ยงและสุนัขจรจัด ในเขตชุมชนเมือง กรณีศึกษาเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ งานศึกษาชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียเข้ามาร่วมแก้ปัญหาเลี้ยงสุนัขแบบปล่อยกับสุนัขจรจัดใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ พบว่า ปัญหาสุนัขจรจัดแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับแรก ระดับปัจเจกบุคคล คือ 1) ปัญหาการขาดจิตสำนึกสาธารณะ 2) ขาดการลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังเพื่อแก้ปัญหา 3) ขาดความรู้สึกเป็นการมีส่วนร่วมแก้ปัญหา 4) ด้านความต้องการและความเดือดร้อนของปัจเจกบุคคล ได้แก่ ประเด็นโรคพิษสุนัขบ้า อุบัติเหตุจากสุนัขกัด ความเดือดร้อนรำคาญจากเสียงและกลิ่นที่เกิดจากของเสียจากสุนัข ระดับที่สอง ระดับองค์กร

ประกอบด้วย ช่องว่างและความซ้ำซ้อนของภารกิจ เพื่อขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ และระดับที่สาม ระดับโครงสร้าง จะเป็นประเด็นด้านนโยบายและกฎหมายเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ส่วนแผนงานชุมชนประกอบด้วยกลยุทธ์สำคัญ 3 ประการ คือ 1) การประมาณการประชากรสุนัขเลี้ยง ปล่อยและสุนัขจรจัด 2) การพัฒนาระบบการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ การศึกษาวิจัย การทำหมัน ทำวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า และการขึ้นทะเบียนสุนัขทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ สุนัขมีเจ้าของ สุนัขเลี้ยงปล่อย และสุนัขจรจัด และ 3) ระบบการบริหารจัดการแบบพัวพัน ได้แก่ การจัดทำธรรมนูญชุมชน การจัดตั้งชมรมหรือเครือข่ายจิตอาสา และโครงข่ายการสื่อสารแบบสายด่วนในเขตเทศบาลเมืองเพื่อการบริหารจัดการที่รวดเร็ว กรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน

ส่วนแนวทางในพื้นที่ของเทศบาลนครสงขลา เทศบาลนครสงขลาดำเนินการเร่งแก้ปัญหาสุนัขจรจัดที่มีอยู่กว่า 3,000 ตัว โดยเน้นการควบคุมจำนวนสุนัข เตรียมสร้างศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพสัตว์ครบวงจรแห่งแรกของจังหวัด ตัวอย่างในพื้นที่จังหวัดสงขลาด้านการแก้ไขปัญหาคือการทำหมันสุนัขจรจัดบูรณาการความร่วมมือออกหน่วยบริการผ่าตัดทำหมันพร้อมฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าของเทศบาลนครสงขลา ร่วมกับสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดสงขลาและปศุสัตว์อำเภอเมืองสงขลา ตลอดจนการสื่อสารรับข้อร้องเรียน (หาดใหญ่โพกัส, 2566)

ศิริรัตน์ เลิศวิรัชชัยนันท์ (2565) ศึกษาโครงการวางผังและออกแบบศูนย์รวมคนรักสุนัขและแมว จังหวัดปทุมธานี ในพื้นที่วิจัยมีสภาพเป็นเมือง ซึ่งในองค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานี มีปัญหาการแพร่พันธุ์สุนัขจรจัดจำนวนมาก องค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานี ก็มีนโยบายที่เชื่อมโยงกับโครงการสัตว์ปลอดโรค คนปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้า จังหวัดปทุมธานีมีศูนย์ดูแลสุนัขและแมวมียหลายแห่งประมาณ 6 แห่ง มีการจัดพื้นที่ว่างเปล่าให้เป็นมากกว่าที่พักพิงของสัตว์เลี้ยงหรือที่ที่คนเข้ามาใช้งานธรรมดา โดยใช้พื้นที่ภูมิทัศน์เป็นตัวกลางในการเชื่อมต่อผู้คนให้เห็นถึงปัญหาและเกิดความเห็นอกเห็นใจต่อสัตว์ขึ้นมาบ้าง เพื่อลดปัญหาการทอดทิ้ง ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดสุนัขและแมวจรจัด

ทยาวิรี ช่างบรรจง, ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (2563) ศึกษากรณี “วัด” ในอำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เสนอรูปแบบการบริหารจัดการสถานที่พักพิงสุนัขจรจัดต้นแบบในวัดตามหลักพุทธสันติวิธี พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการสถานพักพิงสุนัขจรจัดต้นแบบโดยใช้หลักพุทธ สันติ ใช้หลักธรรม อริยสัจ 4 และมรรค 8 มาบูรณาการควบคู่กับบริหารจัดการตามแนวทางของกฎหมายและพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องและเป็นแนวทางเชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหาสุนัขจรจัดด้วย

ประชากรสุนัขบ้านทั่วโลกอยู่ที่ประมาณประมาณ 700 ล้านตัว โดยประมาณร้อยละ 75 จัดว่าเป็น “การโรมมิ่งฟรี” ในกรณีที่สุนัขจรจัดมีความหนาแน่นสูงมีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อสุขภาพของประชาชน สวัสดิภาพสัตว์ และสัตว์ป่า แนวทางในการจัดการประชากรสุนัข ได้แก่ การคัดเลือก การควบคุมการเจริญพันธุ์ และการให้ที่พักพิง การทำ

ความเข้าใจประสิทธิผลของมาตรการแต่ละอย่างเป็นสิ่งสำคัญในการชี้แนะการจัดการประชากรสุนัขในอนาคต (Smith, Hartmann, Munteanu, Dalla Villa, Quinnell, Collins, 2019)

นอกจากนี้ Garcia, Calderón, and Ferreira (2012) พบว่า การจัดการสุนัขจรจัดในเขตเมืองเป็นปัญหาที่ซับซ้อน ซึ่งต้องใช้แนวทางหลายแง่มุม และกลยุทธ์ที่มีประสิทธิผล ได้แก่ การประมาณขนาดประชากรสุนัข การมีส่วนร่วมทางสังคม การริเริ่มด้านการศึกษา การจัดการสิ่งแวดล้อม การขึ้นทะเบียนสัตว์ การดูแลสุขภาพ และการควบคุมการสืบพันธุ์ และในประเทศต่างๆ ในยุโรปเผชิญกับปัญหาสุนัขจรจัดในระดับต่างๆ โดยยุโรปตอนใต้และบอลข่านประสบปัญหาที่ร้ายแรงกว่า จำเป็นต้องมีคำสั่งร่วมกันของสหภาพยุโรปเกี่ยวกับการควบคุมสุนัขจรจัด (Papavasili, Kontogeorgos, Mavrommati, Sossidou, & Chatzitheodoridis, 2024) ส่วนในอิตาลีมีข้อจำกัดในการรณรงค์ โดยที่มีทางเลือกในการจัดการ ได้แก่ การเลี้ยงสุนัขในกรง การรับฝากเลี้ยง

การสร้างแบบจำลองต้นทุนและผลประโยชน์ที่พิจารณาถึงสวัสดิภาพ ความรำคาญ และต้นทุน แสดงให้เห็นว่าการกำหนดเป้าหมายไปที่รูปแบบการเป็นเจ้าของสุนัข เช่น การทำหมันสุนัขเพื่อลดการสืบพันธุ์ การทอดทิ้งสุนัข ในขณะเดียวกันด้วยการเพิ่มการรับเลี้ยงสุนัข อาจให้ผลลัพธ์ที่การแก้ปัญหาสุนัขได้ดีขึ้น (Høgåsen, Er, Di Nardo, & Dalla Villa, 2013)

4.1 การบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมเป็นภาคีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน

ในปี พ.ศ. 2562 กระทรวงมหาดไทย ได้ออกระเบียบงบประมาณ โดยแก้ไขปัญหาและข้อขัดข้องที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งในด้านวัคซีนและสถานพักพิงสุนัขจรจัด จึงทำให้ปัญหาเชิงนโยบายดังกล่าวบรรเทาลง สำหรับประเด็นปัญหาด้านยุทธศาสตร์ มีข้อเสนอจากชุมชนและภาคีเครือข่ายว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเข้ามารับผิดชอบด้านการจัดการด้านสถานพักพิงชั่วคราวสุนัขจรจัด และจัดระบบการบริหารจัดการสุนัขเลี้ยงปล่อยและสุนัขจรจัดในเขตเมือง โดยพิจารณาหาผู้รับผิดชอบหลักพื้นที่ที่เหมาะสมแหล่งวัคซีนราคาประหยัด การทำหมัน และการดูแลหลังทำหมันอย่างต่อเนื่องจริงจัง (พัชรินทร์ สิริสุนทร, วัชรวุฒิ ชื่อสัตย์, ศุภกร ทองยวน, และธนู ภิญโญภูมินทร์, 2563)

อีกทั้งมีกลไกการจัดทำบันทึกความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ เพื่อจัดการกับปัญหาของสุนัขจรจัดและโรคพิษสุนัขบ้าในเขตเมืองอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งการจัดอบรมเพื่อให้มีระบบการโค้ชทางสุขภาพระดับชุมชน (Community Health Coaching) แก่เจ้าอาวาสวัดในวัดที่พบว่ามีสุนัขเลี้ยงปล่อยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยนำแนวคิดของเทศบาลนครขอนแก่น เรื่อง“เข้าวัดอุ่นใจ ปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้า” มาประยุกต์ใช้ (พัชรินทร์ สิริสุนทร และคณะ, 2563)

การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายจัดการปัญหาสุนัขจรจัดของชุมชนข้างต้น เช่นเดียวกับงานของ ชนิษฐา ชูสุข, สมพร คุณวิชาติ, จิตราวดี ฐิตินันทร, และประวีช ขุนนิคม (2566) การเริ่มโครงการแก้ปัญหาสุนัขจรจัดในเทศบาลกะทู้ มีการจัดทำแผนและเขียนโครงการ

เพิ่มศักยภาพดูแลและติดตามสุนัขจรจัดในพื้นที่เทศบาลกะทู้ จังหวัดภูเก็ต ด้วยการประสานและฝึกเครือข่าย ปศุสัตว์จังหวัดภูเก็ต ปศุสัตว์อำเภอกะทู้ มูลนิธิเพื่อสุนัขในซอย (Soi Dog Foundation) แล้วบูรณาการทำงานออกหน่วยงานให้บริการผ่าตัดสุนัขจรจัด ด้วยวิธีการ CNVR การขึ้นทะเบียนสุนัขด้วยการประยุกต์เทคโนโลยี ประสบความสำเร็จด้วยการทำงานด้วยรูปแบบเครือข่ายและความเข้มแข็งของชุมชน และมีความสำเร็จจากภายในองค์กร ได้แก่ 1) ผู้บริหารมีความตั้งใจและลงมือทำอย่างจริงจัง 2) ทีมงานเทศบาลทำงานอย่างจริงจังสม่ำเสมอ และมีการถอดบทเรียน 3) เน้นการสร้างความเข้าใจตรงกัน 4) การหาวิธีการสื่อสารที่โดนใจ

นอกจากนี้ งานของศรัณยู ภักดิ์วงษ์ (2560) ศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการแก้ปัญหาสุนัขจรจัดในจังหวัดปทุมธานี โดยประเด็นการวิจัยกล่าวถึง การหาแนวทางการจัดการสุนัขที่ถูกทอดทิ้งในที่สาธารณะ ซึ่งพบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดกลางและขนาดเล็กไม่สามารถแก้ปัญหาสุนัขจรจัดได้โดยลำพังด้วยข้อจำกัดของการจัดบริการสาธารณะของท้องถิ่น การแก้ปัญหาจำเป็นต้องบูรณาการความร่วมมือกันในการแก้ปัญหาด้วยการแบ่งกันไปตามส่วนงานที่เกี่ยวข้องตามบทบาท

4.2 แนวทางการบริหารเพื่อลดปัญหาสุนัขจรจัด โดยให้เป็นบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกหลักในการแก้ปัญหา

จากการสำรวจ พบว่า มีการเสนอแนวทางการบริหารเพื่อลดปัญหาสุนัขจรจัดโดยให้เป็นบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกหลักในการแก้ปัญหา เพราะเป็นหน่วยงานที่อยู่ในพื้นที่ใกล้ชิดกับประชาชนและมีการกิจด้านสาธารณสุขโดยตรงต่อประชาชนในพื้นที่ ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งท้องถิ่น และได้รับการสนับสนุนจากส่วนราชการอื่นๆที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน (Chonmaitree, 2017; ธนากร คำภีมาบุตร, 2565; เบญจมาศ สุนนทะนาม และหัชชากร วงศ์สายัณห์, 2561; ศรัณยู ภักดิ์วงษ์, 2560; สมปอง เจริญสุข, 2556) มีรายละเอียดดังนี้

(1) ด้านการลดขยายพันธุ์ ต้องใช้วิธีการทำหมันและฉีดวัคซีนโรคพิษสุนัขบ้า ข้อมูลยืนยันว่าการทำหมันช่วยด้านสุขภาพของสุนัขและลดค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูสุนัข

(2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหาสถานที่พักพิง ปรับปรุงที่พักพิงสุนัข ส่งเสริมการอุปการะสุนัขจรจัดไปเลี้ยง

(3) การบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวด ด้วยแนวทางการจัดระเบียบสุนัขที่มีเจ้าของตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และข้อบัญญัติท้องถิ่นเกี่ยวกับการควบคุมสุนัขจรจัด โดยประกาศเป็นเขตควบคุมการเลี้ยงสุนัขหรือปล่อยสุนัข ซึ่งมีผลห้ามไม่ให้ทิ้งหรือปล่อยสุนัขในที่สาธารณะหรือในเขตควบคุมการเลี้ยงสุนัข หากมีการฝ่าฝืน ไม่ปฏิบัติตามต้องชำระค่าปรับตามกฎหมาย รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องชี้แจงเจ้าของสุนัขให้ทราบข้อกำหนดและบทลงโทษก่อนที่จะตัดสินใจนำสุนัขมาเลี้ยงความรับผิดชอบของเจ้าของสุนัข

(4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดให้เจ้าของสุนัขต้องพาสุนัขของตนจดทะเบียนฝังไมโครชิพ พร้อมทั้งกำหนดหน้าที่ต่างๆ ในการเลี้ยงสุนัข

(5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้วิธีการสร้างกลยุทธ์การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อสนับสนุนนโยบายการจัดการสุนัขจรจัดของท้องถิ่น

4.3 การสร้างความเข้าใจร่วมกันในชุมชน

ข้อเสนอที่เป็นแนวทางให้ปัจเจกบุคคลเจ้าของสุนัขต้องรับผิดชอบมีความเข้าใจเกี่ยวกับสุนัขร่วมกัน ได้แก่ การมีความรู้ความเข้าใจก่อนการตัดสินใจนำสุนัขมาเลี้ยง และสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลี้ยงสุนัข ได้แก่ การสร้างจิตสำนึก ผู้เลี้ยงสุนัขควรมีความพร้อมตั้งแต่ต้น มีความรู้ความเข้าใจก่อนการเลี้ยงสุนัข มีความรู้เรื่องการดูแลสุนัขแต่ละสายพันธุ์ ควรมีความพร้อมด้านสถานที่และตัวบุคคลต้องมีความพร้อมในด้านการดูแลสวัสดิภาพสัตว์ การดูแลให้อาหาร การนำไปรักษาเมื่อเจ็บป่วย รวมทั้งการรับผิดชอบรักษาสัตว์เจ้าของกิจการเพาะเลี้ยงสุนัขต้องมีความรับผิดชอบและทัศนคติที่ถูกต้องให้แก่ผู้เลี้ยงโดยการจัดโครงการหรือกิจกรรมเพื่อให้ความรู้และเสริมสร้างความเข้าใจในการเลี้ยงสุนัขและความรับผิดชอบการเลี้ยงสุนัขต่อสังคมส่วนรวม (ธนากร คำภีมาบุตร, 2565; ศรีณณู ภักดีวงษ์, 2560)

5. แนวทางเลือกการแก้ปัญหาสุนัขจรจัด

แนวทางเลือกสำหรับการแก้ปัญหาสุนัขจรจัดด้วยการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ มีดังนี้

(1) การพัฒนาระบบหาบ้านให้กับสุนัขโดยการนำประโยชน์ของเทคโนโลยีโทรศัพท์มือถือมาใช้เพื่อให้ผู้ที่มิสุนัขเกินกว่าความต้องการหรือผู้ที่ไม่สามารถดูแลสุนัขถือเป็นแนวทางแก้ปัญหาด้านคนเลี้ยงสุนัข เพื่อให้สามารถหาผู้ดูแลใหม่ที่อยู่ใกล้เคียงในละแวกตำแหน่งที่อยู่ปัจจุบันของตนได้ ซึ่งช่วยด้านการสื่อสารและติดต่อเพื่อรับเลี้ยงดูแลสุนัขได้อย่างรวดเร็วมากขึ้นและช่วยลดปัญหาสุนัขจรจัด และเพิ่มช่องทางให้เกิดการจับคู่ความต้องการของผู้ที่ต้องการหาบ้านใหม่ของสุนัขและผู้ต้องการดูแลสุนัขได้อย่างเหมาะสมด้วยการสร้างโปรแกรมที่ทำงานได้หลายแพลตฟอร์ม การสร้างระบบหาบ้านให้สุนัขหรือ iHma จึงถูกพัฒนาขึ้นโดยการนำประโยชน์ของเทคโนโลยีโทรศัพท์มือถือมาใช้เพื่อให้ผู้เลี้ยงสุนัขเหล่านั้นสามารถหาผู้ที่ต้องการรับอุปการะที่อยู่ใกล้เคียงได้ (ณัฐวุฒิ ฉลองอมรกุล, 2561)

(2) จัดทำสื่อแอนิเมชัน 3 มิติ สำหรับการสร้างความเข้าใจให้กับกลุ่มผู้ที่เลี้ยงสุนัขและผู้ที่ไม่ได้เลี้ยง ให้เข้าใจถึงปัญหาเกี่ยวกับสุนัขจรจัด การแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนความคิด เกี่ยวกับการเลี้ยงสุนัขให้ดีขึ้น โดยใช้สื่อแอนิเมชัน 3 มิติที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย เป็นสื่อกลางให้ผู้ชมได้เข้าใจถึงความรู้สึกของสุนัขที่ถูกทอดทิ้งว่าเป็นอย่างไร เข้าใจถึงผลกระทบที่ตามมาได้ดีขึ้นและนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาต่อไป (ณัฐสิทธิ์ ดอนแก้ว, พิศประไพ สารศาลิน, และชัยพร พานิชรุทติวงศ์, 2562)

ขั้นตอนเริ่มตั้งแต่รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวกับศูนย์จรรยาวัตรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านปัญหาที่เกิดจากศูนย์จรรยาวัตร การแก้ไขปัญหาและข้อมูลในด้านการออกแบบ เช่น ลักษณะของศูนย์ การแสดงท่าทางต่างๆ ของศูนย์ สีสื่ออารมณ์ในงานแอนิเมชันเล่าเรื่องราวในแอนิเมชันให้เข้าใจง่าย การสร้างโมเดลสามมิติที่มีลักษณะไม่ซับซ้อน การทำพื้นผิวของโมเดลและการจัดแสง แล้วนำมาถ่ายทอดผ่านสื่อแอนิเมชัน 3 มิติ โดยมีความยาวไม่เกิน 3 นาที เพื่อที่จะนำไปเผยแพร่สู่สื่อออนไลน์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสัตว์เลี้ยง โดยจากการสำรวจจากผู้เลี้ยงสุนัขและผู้ที่ไม่ได้เลี้ยงได้รับผลตอบรับอย่างดีด้วยเนื้อเรื่องแอนิเมชันซึ่งเข้าถึงได้ง่ายและภาพแอนิเมชันที่ดูสบายตา

6. ต้นแบบสุนัขชุมชนที่เป็นเลิศ

(1) ต้นแบบสุนัขชุมชนแม่กลอง

การแก้ปัญหาสุนัขจรรยาวัตรด้วยการเปลี่ยนมุมมองให้สุนัขจรรยาวัตรได้กลายเป็นสุนัขชุมชน กล่าวคือ สุนัขจรรยาวัตรที่คนชุมชนนั้นๆ ได้ให้การยอมรับ มีอาสาสมัครชุมชนช่วยกันดูแลความเป็นอยู่ อาหาร สุขภาพ และสวัสดิภาพของสุนัข ซึ่งกล่าวได้ว่า สุนัขชุมชน “เป็นสุนัขของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน” (กรมปศุสัตว์, 2563) โครงการสุนัขชุมชนตลาดแม่กลองจังหวัดสมุทรสงคราม นับว่าเป็นความพยายามของหลายภาคส่วนที่จะร่วมกันแก้ปัญหาสุนัขจรรยาวัตรในประเทศไทย (สาธิต ปรัชญาอริยะกุล, 2565)

โครงการสุนัขชุมชนแม่กลอง คือ การวางกรอบในการดำเนินชีวิตให้กับสุนัขจรรยาวัตรในตลาดแม่กลอง ซึ่งการดูแลสุนัขแบบปกติที่คุ้นเคย ปรับพฤติกรรมของสุนัขดีขึ้น โครงการสุนัขชุมชนจึงเกิดขึ้นจากหลายแนวคิดที่ร่วมกันเสนอและผลักดัน ทั้งภาครัฐ นำโดยกรมปศุสัตว์และภาคเอกชน นักวิชาการ โดยแบ่งสุนัขเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก สุนัขไม่มีเจ้าของไม่มีผู้ดูแลเลย กลุ่มที่ 2 สุนัขไม่มีเจ้าของแต่มีผู้ดูแลให้อาหารบ้าง กลุ่มที่ 3 คือสุนัขที่อยู่ในชุมชน มีคนให้อาหารและคอยดูแล อาจมีการตั้งชื่อมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนในชุมชน สามารถจับไปทำหมันและฉีดวัคซีนได้ (ไทยโพสต์, 2565; พิษณัน จันทรพรหม, 2565)

โครงการสุนัขชุมชนที่เป็นรูปธรรมชัดเจน คือ โครงการจากกองสวัสดิภาพสัตว์และสัตวแพทย์บริการ ซึ่งเป็นหน่วยงานของกรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในการจัดสวัสดิภาพสัตว์และบริการทางการแพทย์ ก็ได้จัดโครงการสุนัขชุมชนเช่นกัน โดยได้กำหนดรูปแบบและรายละเอียดโครงการ โดยความร่วมมือของภาครัฐและเอกชน รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดูแลสุนัขจรรยาวัตรเป็นไปอย่างมีระบบ ลดปัญหาการเพิ่มจำนวน ลดปัญหาความขัดแย้งของคนในชุมชน และที่สำคัญเพื่อให้สุนัขในชุมชนได้รับการจัดสวัสดิภาพที่ดีตามหลักสวัสดิภาพสัตว์ โดยมีการกำหนดเป้าหมายภายในระยะเวลา 3 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2565 - 2567 มีพื้นที่ดำเนินการ 25 ชุมชนต้นแบบนำร่องเพื่อเป็นการทดลองและพร้อมจะขยายผลไปทั่วประเทศ

ทั้งนี้ รูปแบบกิจกรรม เช่น การลงทะเบียนประวัติสุนัขทุกตัวของชุมชน การทำเครื่องหมาย การฝังไมโครชิพหรือทำสัญลักษณ์ การตรวจสุขภาพพื้นฐาน การฉีดวัคซีนป้องกัน

โรคพิษสุนัขบ้าเป็นประจำทุกปี การกำจัดเห็บหมัดและถ่ายพยาธิ การผ่าตัดทำหมันเพื่อควบคุมจำนวนประชากร

โครงการมีเครื่องหมายหรือปลอกคอที่สามารถระบุพฤติกรรมได้ เช่น ปลอกคอสีเขียว หมายถึง สุนัขที่มีพฤติกรรมที่ทุกคนจับต้องได้ ปลอกคอสีเหลือง หมายถึง สุนัขที่มีพฤติกรรมที่คนดูแลเท่านั้นจับต้องได้ ปลอกคอสีแดง หมายถึง สุนัขที่มีพฤติกรรมหวาดระแวงไม่มีใครจับต้องได้ ผลที่คาดว่าจะได้รับคือ จำนวนสุนัขจรจัดในชุมชนลดลงในแต่ละปี ลดการปล่อยและทอดทิ้งสุนัข สุนัขได้รับการจัดสวัสดิภาพที่ดี ลดปัญหาการสงเคราะห์สัตว์ช่วยเหลือสัตว์แบบเคอะกะละมังเลี้ยงและได้รูปแบบที่เหมาะสมในการขยายผลและต่อยอดในการจัดการสุนัขจรจัดอย่างเป็นระบบ เป็นต้น

โครงการสุนัขชุมชนถือเป็นโครงการที่มีแนวความคิดที่ดี ด้วยการกระจายรูปแบบและวิธีการด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมที่ต้องเริ่มจากคนในชุมชนด้วยตนเอง และมีหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนช่วยกันสนับสนุนทรัพยากรในการแก้ปัญหาของชุมชนให้ต่อเนื่องและยั่งยืน โดยชุมชนและเพื่อชุมชนนั้น แต่ที่สำคัญคือการคงอยู่ของการติดตามและประเมินผลอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อต่อไปอาจจะปรับรูปแบบให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพบริบทและปัญหาที่แท้จริงของชุมชนนั้นๆ

(2) ตัวแบบโครงการสุนัขชุมชนของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ชุมชนในที่นี้คือ “มหาวิทยาลัย” ที่มีความเข้มแข็งด้านวิชาการ ด้วยการเปลี่ยนสุนัขจรจัดเป็นสุนัขชุมชนอยู่ร่วมกับคนอย่างยั่งยืน กล่าวคือ สุนัขชุมชนซึ่งอยู่ภายในที่ตั้งของมหาวิทยาลัย ด้วยวิธีการแบ่งประชากรสุนัข การทำสัญลักษณ์สุนัขต่างๆ ในมหาวิทยาลัย ซึ่งมีความเป็นระบบมาก การทำให้สุนัขจรจัดเป็นสุนัขประจำชุมชนหรือประจำคณะ ใครอยู่คณะไหนก็ดูแลรับผิดชอบสุนัขประจำคณะนั้น

จากสาเหตุปัญหาจำนวนประชากรสุนัขในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สุนัขอาศัยอยู่อย่างอิสระในพื้นที่สาธารณะหรืออยู่ร่วมกับชุมชนในคณะและหน่วยงานต่างๆ พบว่า มีสุนัขมากกว่าหนึ่งร้อยตัว ทั้งที่เป็นมิตรและไม่เป็นมิตร สุนัขที่ไม่เป็นมิตรและจับบังคับไม่ได้ มักก่อปัญหาด้านสาธารณสุขและความปลอดภัย เช่น พฤติกรรมที่ก้าวร้าวสร้างความบาดเจ็บและหวาดกลัวก่อความรำคาญจากเสียงและความสกปรก มีโอกาสแพร่โรคติดต่อจากสัตว์สู่คน เช่น โรคพิษสุนัขบ้า อีกด้วย

นอกจากนี้ สุนัขอาศัยอยู่ในมหาวิทยาลัยมีจำนวนประชากรสุนัขจำนวนมากขึ้นเพราะไม่สามารถควบคุมการผ่าตัดทำหมันได้ การที่จะ “Set Zero” ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนคือไม่ได้ต้องการให้สุนัขเป็นศูนย์ จึงเกิดเป็นโครงการ (ห)มา ซีเอ็มยู หรือ MaCMU Project ด้วยการเริ่มต้นเปลี่ยนสุนัขจรจัดหรือสุนัขไร้บ้านในเขตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ให้เป็นสุนัขชุมชน (ศูนย์สื่อสารองค์กรและนักศึกษาเก่าสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2564)

จากกระบวนการปรึกษาหารือและศึกษาแนวคิดต่างๆ เพื่อที่จะจัดการปัญหาสุนัขภายในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ด้วยการเล็งเห็นถึงการนำสุนัขออกจากพื้นที่ไม่ใช่เป็นการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน เพราะในที่สุดแล้วจะมีสุนัขจากพื้นที่อื่นเข้ามาอยู่แทนที่สุนัขตัวที่ย้าย

ออกไปตามหลักธรรมชาติ จึงได้มีการสร้างระบบในการจัดการสุนัขให้สามารถอยู่กับชุมชนได้ และเกิดการดูแลอย่างเป็นระบบมากขึ้น ภายใต้โครงการจัดการปัญหาสุนัข มช. หรือ MaCMU Project มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยคณะสัตวแพทยศาสตร์ร่วมกับสำนักงานมหาวิทยาลัย สนับสนุนให้ทุกภาคส่วนในชุมชนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่มีส่วนร่วมจัดการกับปัญหาสุนัขจรจัด ด้วยการสร้าง Community Dogs Friendly University มีแหล่งข้อมูลด้านระบบการจัดการ ปัญหาสุนัขในที่สาธารณะและพัฒนาสู่การเป็นศูนย์โรคพิษสุนัขบ้าและจัดการปัญหาสุนัขในอนาคต (ศูนย์สื่อสารองค์กรและนักศึกษาเก่าสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2564)

จากโครงการ (ห)มา ซีเอ็มยู มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำให้เกิดการสานต่อไปสู่วิชาชีพ สัตวแพทย์ให้เป็นที่พึ่งแก่สังคม ตลอดจนการสร้างความร่วมมือร่วมใจของอาจารย์ นักศึกษา และบุคลากรที่ใส่ใจด้านสวัสดิภาพของสุนัข ซึ่งโครงการมีเป้าหมายระยะยาวในการต่อยอด กิจกรรมสู่ชุมชนอื่นในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำร่องเป็น “เชียงใหม่โมเดล” จุดหมายปลายทางด้วยการหวังผลให้คนและสุนัขในแต่ละชุมชนนั้น อยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุขและปลอดภัย ตลอดจนสามารถเป็นต้นแบบนำไปประยุกต์ใช้และขยายสู่พื้นที่อื่นๆ ในรูปแบบของการมีส่วนร่วมจากชุมชนอย่างยั่งยืน (ศูนย์สื่อสารองค์กรและนักศึกษาเก่าสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2564)

(3) ตัวแบบจรจัดสรรโมเดล

เป็นงานวิจัยและการนำไปปฏิบัติจริงในชุมชนเมือง โดยยศพร จันทองจิ้น (2564) ที่พัก ปัญหาสุนัขจรจัดในเขตเมือง คาดหวังการสร้างความตระหนักปัญหา และนำไปสู่การจัดการ แก้ไขปัญหาสุนัขจรจัดอย่างเป็นระบบอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญต้นตอของปัญหา คือ ผู้เลี้ยง ที่ผลกระทบให้สังคม ถือเป็นรูปแบบที่ใช้ประโยชน์ได้ในเมืองมหานครอย่าง “กรุงเทพฯ”

ตามแนวทางการจัดการกับปัญหาของทั้ง 3 กลุ่มที่แตกต่างกันในสังคม⁸ คือ กลุ่มคนที่อยู่กับปัญหา กลุ่มคนที่เข้าใจในปัญหาและกลุ่มคนที่ไม่เข้าใจในปัญหา เพื่อสร้างแนวทางการจัดการกับปัญหาสุนัขจรจัดอย่างเป็นระบบ ด้วยการสื่อสารให้คนทุกกลุ่มเข้าใจและตระหนักถึงปัญหาสุนัขจรจัดร่วมกัน โดยแบ่งการแก้ปัญหาออกเป็น ระยะสั้นที่แก้ปัญหาในเรื่องของสวัสดิภาพสุนัขจรจัด และระยะยาวที่มุ่งเน้นเรื่องการกระตุ้นการตระหนักถึงปัญหาสุนัขจรจัดร่วมกัน ซึ่งกำหนดแผนทั้งในระยะสั้นและระยะยาวมีความจำเป็นที่ต้องทำควบคู่กันไป เนื่องจากปัญหาสุนัขจรจัดมีความซับซ้อนในเชิงโครงสร้าง และมีมิติของปัญหาที่หลากหลาย ทำให้ต้องมีแผนการจัดการกับปัญหาอย่างเป็นระบบ (จรจัดสรร Stan for Stays, 2564; ยศพร จันทองจิ้น, 2564)

“จรจัดสรรโมเดล” สามารถแก้ปัญหาสุนัขจรจัดในสังคมไทย ซึ่งมีเงื่อนไขสำเร็จได้ เมื่อทุกภาคส่วนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหา ซึ่งกล่าวโดยรายละเอียดด้วยการประยุกต์ใช้ แบ่งเป็นแผนระยะสั้น และระยะยาว ดังนี้

⁸ สรุปรวข้อค้นพบว่า ปัญหาสุนัขจรจัดไม่ใช่ปัญหาของใครคนใดคนหนึ่ง หรือปัญหาของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นปัญหาของทุกคนในสังคม เนื่องจากเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อทุกคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนรักสุนัข จิตอาสา หรือคนทั่วไป ดังนั้น ในงานวิจัยนี้จึงแบ่งกลุ่มคนในสังคมออกเป็น 3 กลุ่ม

แผนระยะสั้น เป็นรูปแบบของแนวทางการแก้ปัญหาสุนัขจรจัดที่ต้องจัดการในพื้นที่ ทั้งสุนัขจรอิสระและสุนัขจรไม่อิสระ เพื่อแก้ปัญหาเรื่องสวัสดิภาพของสุนัขจรจัด ซึ่งเป็นปัญหาที่ไม่สามารถรอได้ เนื่องจากส่งผลกระทบต่อสังคมในหลายด้าน ไม่ใช่เพียงแค่สวัสดิภาพสุนัขจรจัดเท่านั้น ยังส่งผลกระทบต่อสวัสดิภาพของคนในสังคม “จรจัดสรร” ด้วยการใช้ศิลปะ การออกแบบเข้ามาประยุกต์ใช้เพื่อจัดการกับปัญหา ทั้งในรูปแบบของการออกแบบบริการ การออกแบบกิจกรรม การออกแบบเว็บไซต์ การถ่ายภาพ รวมถึงการออกแบบสถาปัตยกรรม เพื่อแก้ปัญหาในเรื่องของสวัสดิภาพและเพื่อลดผลกระทบในด้านต่างๆ

แผนระยะยาว การแก้ปัญหาสุนัขจรจัดมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ปัญหาในระยะยาว ด้วยการกระตุ้นจิตสำนึกให้กับคนในสังคม จรจัดสรร จึงออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็ก เยาวชน และบุคคลทั่วไป เพื่อให้ตระหนักรู้และเข้าใจในปัญหาสุนัขจรจัด เสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อสุนัขจรจัด นำมาซึ่งการรับรู้ และความเข้าใจในปัญหาร่วมกัน ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการแก้ปัญหาาร่วมกันของผู้คนในสังคม

งานเชิงปฏิบัติการนี้พบข้อสังเกตน่าสนใจอย่างยิ่งว่า การแก้ปัญหาสุนัขจรจัดในสังคมไทยในปัจจุบันมีการจัดการปัญหาแบบแยกส่วน ขาดการบูรณาการ ขาดความเข้าใจที่ตรงกันถึงแนวทางในการจัดการกับปัญหาสุนัขจรจัด และขาดการสื่อสารเพื่อให้คนในสังคมเข้าใจถึงการแก้ปัญหา รวมถึงการตระหนักรู้ จึงสามารถแยกกลุ่มคนในสังคมออกได้อย่างชัดเจน คือ กลุ่มที่อยู่กับปัญหา กลุ่มคนที่สนใจในปัญหา และกลุ่มคนทั่วไปที่ไม่ได้รับรู้ถึงปัญหา คนทั้ง 3 กลุ่มนี้ มีลักษณะพฤติกรรมที่แสดงออกเกี่ยวกับการจัดการปัญหาสุนัขจรจัดแตกต่างกัน

ดังนั้น แนวทางในการแก้ปัญหาสุนัขจรจัดสามารถทำได้ด้วย “จรจัดสรรโมเดล” ที่สร้างการบูรณาการในการจัดการกับปัญหาสุนัขจรจัดให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มคนที่อยู่ในปัญหาเพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน สื่อสารไปยังกลุ่มคนที่สนใจในปัญหาและคนที่ไม่ได้สนใจในปัญหา เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสร้างความตระหนักรู้ถึงปัญหาร่วมกัน ผ่านกิจกรรมที่ออกแบบเพื่อเพิ่มคุณค่าและศักดิ์ศรีให้กับสุนัขจรจัด สามารถสร้างมุมมองและทัศนคติของคนในสังคมมีต่อสุนัขจรจัดในทางที่ดีขึ้นได้ผ่านกลยุทธ์การสื่อสาร

จากข้างต้นจรจัดสรรโมเดล ถือเป็นรูปแบบการจัดการปัญหาอย่างเป็นระบบ ซึ่งสรุปออกเป็น 2 แนวทาง คือ 1) การสร้างพื้นที่ให้เกิดในการบูรณาการในการทำงานร่วมกันของกลุ่มคนผู้มีส่วนได้เสียและการใช้ศิลปะการออกแบบเป็นแนวทางในการยกระดับสวัสดิภาพสุนัขจรจัดให้มีสุขภาวะที่ดีขึ้น และ 2) การออกแบบการสื่อสารเพื่อกระตุ้นให้ผู้คนในสังคมเกิดความตระหนักรู้ในปัญหาสุนัขจรจัดร่วมกัน ผ่านรูปแบบของการจัดกิจกรรมด้วยเครื่องมือที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการกระตุ้นจิตสำนึกและการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อสุนัขจรจัดในกลุ่มเด็กและเยาวชน นำมาซึ่งการรับรู้และความเข้าใจในปัญหาร่วมกัน ก่อให้เกิดความร่วมมือในการแก้ปัญหาาร่วมกันของผู้คนในสังคม ซึ่งอาจจะเป็นเพียงแนวทางเดียวที่จะแก้ปัญหาสุนัขจรจัดได้ดีที่สุด

แนวทางจรจัดโมเดลเผยแพร่ในสื่อสังคมออนไลน์อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับทางเลือกในการแก้ไขปัญหาศูนย์จรจัดอย่าง “ที่พิทักษ์” โครงการจรจัดสรร⁹ (จรจัดสรร, 2564ก, 2564ข) โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ตระหนักถึงปัญหาศูนย์จรจัดเป็นเรื่องใกล้ตัว โครงการที่มาจากงานวิจัยนี้ถือเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหาศูนย์จรจัดและลดความขัดแย้งในชุมชนได้ คนทั่วไปและหน่วยงานได้เห็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหาศูนย์จรจัดและลดความขัดแย้งในชุมชนได้ (ไทยพีบีเอส, 2565)

จากต้นแบบที่เป็นเลิศทั้ง 3 ต้นแบบ กรมปศุสัตว์ได้แสดงการสนับสนุนแนวทางต้นแบบการแก้ปัญหาศูนย์จรจัด และเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาให้เข้ากับบริบทชุมชนนั้นด้วยหลากหลายวิธีการที่ต้องดำเนินการไปพร้อมๆ กัน ประกอบด้วย การสร้างจิตสำนึกและทัศนคติที่ถูกต้องให้มีการเลี้ยงสุนัขอย่างมีความรับผิดชอบ การควบคุมศูนย์จรจัดโดยการผ่าตัดทำหมัน การขึ้นทะเบียนสุนัข การส่งเสริมและสนับสนุนสถานสงเคราะห์สัตว์เพื่อให้การเลี้ยงดูสุนัขจรจัดและการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

กรมปศุสัตว์มีความเห็นถึงการจัดการสุนัขที่เรียกว่า “สุนัขชุมชน” เป็นอีกหนึ่งแนวทางที่จะช่วยแก้ไขปัญหาศูนย์จรจัดและเข้ากับบริบทของสังคมไทยได้ ปราบกฏชัดเจนตั้งที่การดำเนินโครงการสุนัขชุมชนตลาดแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม โครงการจัดการปัญหาสุนัขในเขตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และจรจัดโมเดลในกรุงเทพมหานคร

รูปแบบสุนัขชุมชนเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับโครงการจากความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน เป็นการแก้ปัญหาของศูนย์จรจัดในพื้นที่สาธารณะได้อย่างยั่งยืน มีการจัดอาสาสมัครช่วยเหลือ การฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า การผ่าตัดทำหมัน การขึ้นทะเบียน การทำเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ การตรวจสุขภาพพื้นฐาน การกำจัดเห็บหมัดและถ่ายพยาธิ และการรักษาโรคในสุนัข อีกทั้งมีกรมปศุสัตว์ให้การสนับสนุนการดำเนินการในการบริการทางการแพทย์ เช่น การทำหมัน การถ่ายพยาธิ การฉีดวัคซีน และการสร้างเข้าใจและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนในชุมชน ซึ่งสามารถช่วยให้สุนัขอยู่ร่วมในชุมชนได้ เป็นการแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืนมีแนวทางที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม (กรมปศุสัตว์, 2563)

นอกจากนี้ สิ่งสำคัญที่สุดในการแก้ปัญหาศูนย์จรจัดจะไม่เกิดขึ้น หากเจ้าของทุกคนเลี้ยงสุนัขอย่างรับผิดชอบ ดูแลสุนัขของตนอย่างดี ทั้งด้านสุขภาพ สวัสดิภาพ มีการผ่าตัดทำหมัน และไม่ทอดทิ้งให้เป็นปัญหาของชุมชนและสังคม

7. บทสรุป

ปัญหาศูนย์จรจัดเป็นปัญหาของเมืองใกล้ตัว กลุ่มที่อยู่ร่วมกับปัญหาศูนย์จรจัดในเมืองมีทั้งกลุ่มที่สนใจปัญหาและกลุ่มที่ไม่รับรู้ว่าศูนย์จรจัดเป็นปัญหาของเมือง ถือเป็นปัญหาที่จำเป็นต้องพัฒนาเป็น เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน SDGs ข้อที่ 11 (SDG 11) มิติเมืองและ

⁹ โครงการ ‘จรจัดสรรโมเดล’ ที่พิทักษ์ศูนย์จรจัดในบริบทชุมชนเมืองเพื่อชุมชนน่าอยู่ เป็นการยกระดับพื้นที่พิทักษ์ของศูนย์จรจัดในชุมชน

ชุมชนอย่างยั่งยืนและวาระใหม่ของการพัฒนาเมือง (New Urban Agenda: NUA) ผู้วิจัยพบว่า การแก้ปัญหาสุขนั้ขจรจัดในสังคมไทยมีการจัดการแก้ปัญหาแบบแยกส่วน การประสานงานร่วมมือยังขาดความเข้าใจที่ตรงกันถึงแนวทางจัดการกับปัญหาสุขนั้ขจรจัด และขาดการสื่อสารเพื่อให้คนในสังคมเข้าใจถึงการแก้ปัญหา รวมถึงการตระหนักรู้ถึงว่าปัญหาสุขนั้ขจรจัดเป็นปัญหาของเมือง หากปัญหาสุขนั้ขจรจัดไม่ได้รับการแก้ปัญหาย่างจริงจัง ย่อมส่งผลต่อภาพลักษณ์ของเมืองและเศรษฐกิจของเมืองด้านธุรกิจและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว กล่าวคือ เมื่อพบเห็นสภาพน่าสังเวชของสุขนั้ขจรจัดและความไม่เป็นระเบียบ มีสิ่งปฏิกูลและความเดือดร้อน ราคาจากสุขนั้ขจรจัด ย่อมสร้างความไม่สบายตาถือเป็นการทำให้เมืองไม่น่าอยู่และการพัฒนาเมืองก็ไม่ยั่งยืน

ฉะนั้น เมื่อจัดการปัญหาสุขนั้ขจรจัดได้ สภาพของเมืองก็น่าอยู่มากขึ้น จากการสังเคราะห์ พบว่า ประเทศไทยมีความพยายามที่จะมีมาตรการทั้งเป็นกลไกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสุขนั้ขจรจัด แต่อย่างไรก็ดี พบว่า การจัดการแก้ปัญหาสุขนั้ขจรจัดมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐ เพราะหน่วยงานรัฐมีอำนาจในการกำหนดนโยบายควบคุมไปตลอดจนการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวการศึกษาเปรียบเทียบการจัดการสุขนั้ข ในต่างประเทศ เช่น ซิดนีย์ รัฐอิลลินอยส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศนิวซีแลนด์ และประเทศญี่ปุ่น

แนวทางการแก้ปัญหาสุขนั้ขจรจัดมีความจำเป็นต้องทำอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ปัญหาถูกแก้ไขอย่างตรงจุด เนื่องจากปัญหาสุขนั้ขจรจัดมีความซับซ้อนทั้งในเชิงโครงสร้าง ระบบกลไก และส่งผลกระทบต่อสังคมในด้านต่างๆ การแก้ปัญหาต้องมีแผนงาน ด้วยการแก้ไขด้วยวิธีการที่เหมาะสม อาจจะนำการแก้ไขโดยใช้มาตรการภาษี การออกแบบสถาปัตยกรรมขนาดเล็ก กิจกรรมเพิ่มคุณค่าในทัศนคติของสุนทรียศาสตร์ทางศิลปะ การใช้เทคโนโลยีโทรศัพท์มือถือ และการจัดทำสื่ออนิเมชัน เป็นต้น

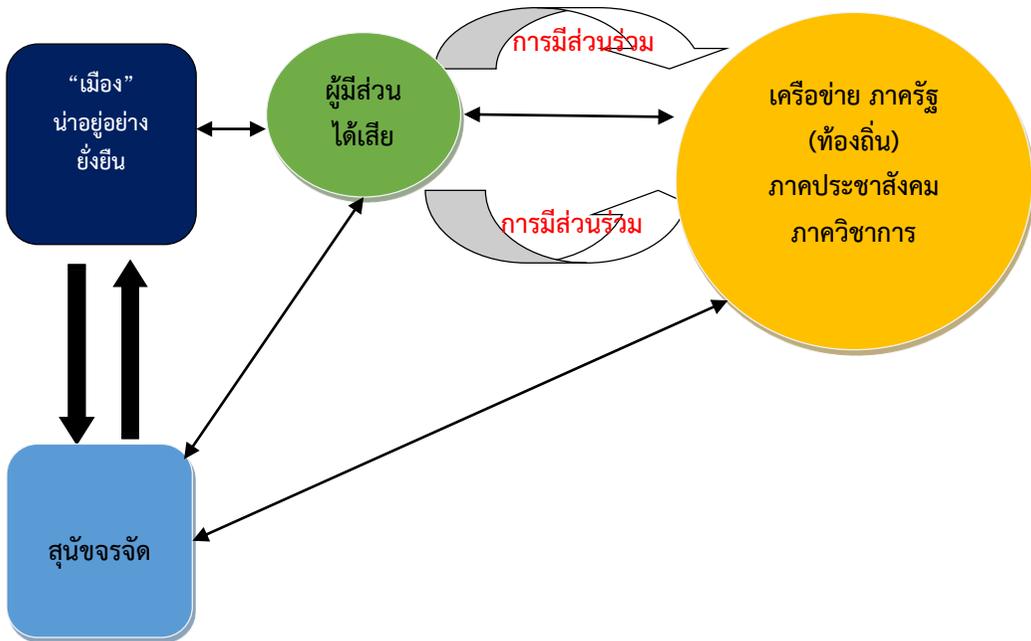
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทหลักจัดทำแผนและเขียนโครงการเพิ่มศักยภาพดูแลแล้วติดตามสุขนั้ขจรจัดในพื้นที่ด้วยการประสานและผนึกเครือข่าย ได้แก่ ปศุสัตว์จังหวัด ปศุสัตว์อำเภอ หน่วยงานภาคประชาสังคม แล้วบูรณาการทำงานออกหน่วยงานให้บริการผ่าตัดสุขนั้ขจรจัด มีการขึ้นทะเบียนสุขนั้ขด้วยการประยุกต์เทคโนโลยี ประสบความสำเร็จด้วยการทำงานด้วยรูปแบบเครือข่ายและความเข้มแข็งของชุมชน และมีผลมาจากภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะที่เป็นพื้นที่ใกล้ชิดกับปัญหาสุขนั้ขจรจัด ได้แก่ 1) ผู้บริหารมีความตั้งใจและลงมือทำอย่างจริงจัง 2) คนทำงานอย่างจริงจัง สม่่าเสมอ และมีการถอดบทเรียน 3) เน้นการสร้าง ความเข้าใจตรงกัน 4) การหาวิธีการสื่อสารที่เข้าใจและโดนใจ

เมื่อมีการจัดการที่ใช้เครือข่ายร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ ผู้มีส่วนเสียที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสุขนั้ขจรจัด และผู้มีจิตเมตตาต่อสุขนั้ขจรจัดเพื่อให้การแก้ปัญหามีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ อาจจะได้ผลสุดท้ายคือ เมืองมีความน่าอยู่และยั่งยืนจากการจัดการปัญหาสุขนั้ขจรจัด ซึ่งแนวทางนี้สอดคล้องกับการประยุกต์แนวทาง SDG Localization เนื่องจากแนวคิดนี้เกี่ยวกับปัญหา

ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นโดยตรง ซึ่งปัญหาสุนัขจรจัดนับว่าเป็นปัญหาด้านความยั่งยืนด้านสาธารณสุขและการจัดการสิ่งแวดล้อม การแก้ไขปัญหาสุนัขจรจัดจึงแตกต่างกันไปตามบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ ด้วยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากล่างขึ้นบน (Bottom-Up)

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในพื้นที่เมือง ด้วยการนำเอาต้นแบบสุนัขชุมชนที่เป็นเลิศมาใช้ โดยสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมได้ เริ่มต้นที่สร้างความตระหนักรู้ถึงปัญหาสุนัขจรจัดในพื้นที่เมือง ต่อมาประสานความร่วมมือกันระหว่างเมือง อาจจะใช้กลไกของภาคประชาสังคมร่วมประสาน อย่างเช่น มูลนิธิเพื่อสุนัขในซอย (Soi dog foundation) และภาควิชาการจากมหาวิทยาลัยในเมืองต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยสรุปภาพแสดงได้ ดังนี้

แผนภาพที่ 3 การสังเคราะห์การมีส่วนร่วมกับการจัดการสุนัขจรจัดในเมือง

ที่มา: ผู้วิจัย

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมปศุสัตว์. (2563). *อธิบดีกรมปศุสัตว์ให้สัมภาษณ์ TV Thai PBS โครงการสุนัขชุมชน เพื่อการแก้ปัญหาสุนัขจรจัดอย่างยั่งยืน*. สืบค้นเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://dld.go.th/th/index.php/en/newsflash/banner-news/37-news/leader-news-2560/22282-head-25630710-3>
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2562). *คู่มือแนวทางการบริหารจัดการสถานสงเคราะห์สัตว์*. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- กุลอร เต็งสุวรรณ. (2565). *มาตรการทางภาษีและค่าธรรมเนียมในการแก้ไขปัญหาสัตว์จรจัดในประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จรจัดสรร Stan for Stays. (2564). *จรจัดสรรไม่เดลิ*. สืบค้นเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://www.jonjudsun.com/%e0%b9%80%e0%b8%81%e0%b8%b5%e0%b9%88%e0%b8%a2%e0%b8%a7%e0%b8%81%e0%b8%b1%e0%b8%9a%e0%b9%80%e0%b8%a3%e0%b8%b2>
- จรจัดสรร. (2564ก). *จรจัดสรร/Stand for Strays*. สืบค้นเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://www.facebook.com/groups/360908595818377>
- จรจัดสรร. (2564ข). *เกี่ยวกับจร – JonJudSun*. สืบค้นเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2567, จาก www.jonjudsun.com
- จำเนียร วรรัตน์ชัยพันธ์. (2560). *พื้นที่สีเขียวและความหลากหลายทางชีวภาพในเมือง: มาตรการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ชนิษฐา ชูสุข, สมพร คุณวิชาติ, จิตราวดี ฐิตินันทกร, และประวิช ขุนนิคม. (2566). การจัดระเบียบสุนัขและแมว "จร" และ "ไม่จร" (จัด) เทศบาลเมืองกะทู้ อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต. ใน *วิลาวัดย์ หงส์นคร (บก.). บันทึกเรื่องเด่นรางวัลพระปกเกล้า ท้องถิ่นในยุคโลกยุคคว่ำ (VUCA WORLD)* (น. 116-163). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า.
- เชิดพงศ์ จินดาสุวรรณ, และสิริญา เพ็ชรรัตนมณี. (2566). มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมสุนัขจรจัด. ใน *การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 15* (น. 606-612). สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ณัฐสิทธิ์ ต่อนแก้ว, พิศประไพ สารศาลิน, และชัยพร พานิชรุทติวงศ์. (2562). การออกแบบสื่อแอนิเมชัน 3 มิติ เพื่อลดปัญหาสุนัขจรจัด. ใน *งานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต ประจำปี 2562* (น. 352-362). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ณัฐวุฒิ ฉลองอมรกุล. (2561). *โครงการพัฒนาโมบายแอปพลิเคชัน ระบบหาบ้านใหม่ให้สุนัข* (การค้นคว้าอิสระวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ทยาวิรุ์ ช่างบรรจง, ชันทอง วัฒนประดิษฐ์, และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2563). รูปแบบการบริหารจัดการสถานพักพิงศูนย์ขจรจัดต้นแบบในวัดตามหลักพุทธสันติวิธี: ศึกษากรณี วัดโตนด อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.*, 8(3), 855-869.
- หวิดา กมลเวชช. (2565). ปาฐกถาเรื่อง รัฐกับวิกฤตการณ์. *วารสารธรรมศาสตร์*, 41(3), 1-8.
- ไทยพีบีเอส. (2565). *อีกทางเลือก! ที่พักพิง "จรจัดสรร" แก้ปัญหาหมาจรจัด ด้วยการออกแบบ.* สืบค้นเมื่อ 24 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/314447>
- ไทยพีบีเอส. (2567). *ศาลฯ เลื่อนนัดพิจารณาคดี "เตี้ย มช." ไปเป็นวันที่ 13 ม.ค.68.* สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/345760>
- ไทยโพสต์. (2565). *'สุนัขชุมชน' ตลาดแม่กลอง โมเดลแก้หมาเร่ร่อน.* สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://www.thaipost.net/general-news/112486/>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2566). *เตี้ย มช. เปิดหลักฐานสำคัญปิดคดีปริศนา ยกระดับกฎหมายทารุณหมาจร.* สืบค้นเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://www.thairath.co.th/scoop/theissue/2712224>
- ธนากร คำภีมาบุตร. (2565). *แนวทางการบริหารจัดการเพื่อลดปัญหาสุนัขจรจัดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี* (การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิต), มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- นรุตม์ เจริญศรี. (2565). *เมืองกับความเชื่อมโยงระหว่างประเทศ.* กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ.
- เบญจมาศ สุนันทะนาม, และหัชชากร วงศ์สายัณห์. (2561). นโยบายเรื่องสุนัขจรจัดของกรุงเทพมหานคร: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกรุงเทพมหานครกับเมืองชิคาโก. ใน *การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษา ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1/2561* (น. 539-553). กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ปริญญาวิน ชมแสวก. (2563). *แนวทางการแก้ไขปัญหาร้องเรียนเกี่ยวกับสุนัขจรจัด: ศึกษากรณีที่มีการร้องเรียนต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน.* กรุงเทพฯ: สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน.
- ปัฐมพงศ์ รัตนโกศัย และสุทธิชัย รักจันทร์. (2562). ความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาเมือง: กรณีนโยบายสาธารณะว่าด้วยการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ (smart city) ของประเทศไทย. ใน *รายงานการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 21 ประจำปี 2562 ลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำ สร้างคุณภาพประชาธิปไตย* (น. 247-274). กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- บุญยง รุจิโร. (2556). ความยั่งยืนในการจัดการพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง. *วารสารสุทธิปริทัศน์*, 27(84), 55-76.
- พนมพร แสนประเสริฐ. (2563). ปัญหาการทอดทิ้งสัตว์ไทยกับแนวคิดประโยชน์นิยม. *วารสารสถานวิจัยพหุวัฒนธรรม*, 7(2), 175-186.

- พนา กันธา. (2560). "หมา": ประวัติศาสตร์ว่าด้วยสัตว์เลี้ยงที่ไม่ใช่แค่การเลี้ยงสัตว์. *วารสารประวัติศาสตร์ มศว*, 42(1), 166-182.
- พนิดา สงวนเสรีวานิช. (2560). เมื่อ "เมือง" กลายเป็นโจทย์บริหารท้องถิ่นสมัยใหม่. สืบค้นเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2567, จาก https://www.matichon.co.th/euro-2016-news/news_450860
- พัชรินทร์ สิริสุนทร, วิชารุณี ชื่อสัตย์, ศุภกร ทองยวน, และธนู ภิญโญภูมินทร์. (2563). แผนชุมชนเพื่อการจัดการสุนัขเลี้ยงและสุนัขจรจัด ในเขตชุมชนเมือง กรณีศึกษาเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 8(1), 90-108.
- พิชฌน์ จันทร์พริ้ม. (2565). สุนัขชุมชน ตลาดแม่กลอง โมเดลที่บอกว่าหมาจรจัดไม่ใช่ภาระ และอยู่ร่วมกับสังคมได้. สืบค้นเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://urbancreature.co/dog-maeklong/>
- พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (2562). เมืองกับความเหลื่อมล้ำ ในมิติของการกระจายอำนาจ. สืบค้นเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2567, จาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_1728701
- พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (2567). บทสำรวจชีวิตของคนจนเมืองหลุมระบบ: กรณีศึกษาคนจนเช่าบ้าน/ห้องในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 54(1), 26-45.
- ภัทราวดี จำนงค์, และกฤษฎวรรณ โสฬ์วัชรินทร์. (2565). การศึกษาการนำนโยบายการพัฒนาเมืองอัจฉริยะไปปฏิบัติของจังหวัดภูเก็ต. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 13(2), 215-242.
- มูลนิธิสุนัขในซอย ซอยต๊ोक. (2564). มูลนิธิซอยต๊ोक ชวนตระหนักรักสัตว์จรจัดเนื่องในวันสุนัขโลก. สืบค้นเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://workpointtoday.com/animal-2/>
- ยศนันท์ ปานาภรณ์, และวัชรชัย จิรจินดากุล. (2563). มาตรการทางกฎหมายในการจัดการปัญหาสุนัขจรจัดในประเทศไทย: ศึกษาบทบาทของผู้ประกอบกิจการเพื่อจำหน่ายสุนัข. *วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ*, 10(2), 80-91.
- ยศนันท์ ปานาภรณ์. (2562). มาตรการทางกฎหมายในการจัดการปัญหาสุนัขจรจัดในประเทศไทย: ศึกษากรณีบทบาทของเจ้าของสุนัข ผู้ประกอบกิจการเพื่อจำหน่ายสุนัข และหน่วยงานของรัฐ (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต), สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ยศพร จันทองจัน, และศราวดี ปิ่นทอง. (2565). การศึกษาปัญหาสุนัขจรจัดในบริบทชุมชนเมืองสู่แนวทางการแก้ปัญหาด้วยสถาปัตยกรรมขนาดเล็ก. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 42(4), 1-14.

- ยศพร จันทองเงิน. (2564). “จรจัดสรร” วัฒนธรรมการเลี้ยงหมาในสังคมไทย สู่ออกแบบ
โครงการต้นแบบเพื่อสวัสดิภาพหมาจรจัดในมหานคร (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
บัณฑิต สาขาศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม), มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วรชัย ทองไทย, และสุริย์พร พันพิ่ง. (2550). ประชากรและสังคม "นคราภิวัฒน์และวิถีชีวิต
เมือง". กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วุฒิสาร ตันไชย, และชัยวุฒิ ตันไชย. (2563). เมืองเปลี่ยน ประเทศเปลี่ยน: เมืองกับฉากทัศน์
การพัฒนา. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ศรัณณู ภักดีวงศ์. (2560). องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นกับการแก้ปัญหาสุนัขจรจัด กรณีศึกษา
จังหวัดปทุมธานี (การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิริรัตน์ เลิศวิรัชชัยนันท์. (2565). โครงการวางผังและออกแบบศูนย์รวมคนรักสุนัขและแมว
จ.ปทุมธานี (วิทยานิพนธ์ภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม).
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศูนย์สื่อสารองค์กรและนักศึกษาเก่าสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2564). มช.
สร้าง Community Dogs ในโครงการ (ห)มา ซีเอ็มยู เปลี่ยนสุนัขจร เป็น
สุนัขชุมชน อยู่ร่วมกับคนอย่างยั่งยืน. สืบค้นเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2567, จาก
<https://www.cmu.ac.th/th/article/62117327-d425-452d-803f-c977881614b9>
- สง่า อัครปรีดี. (2562). กฎหมายเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงของประเทศออสเตรเลีย. สืบค้นเมื่อ
3 ธันวาคม 2567, จาก <http://web.krisdika.go.th/pdfPage.jsp?type=act&actCode=361>
- สมปอง เจริญสุข. (2556). มาตรการในการจัดการสุนัขจรจัดในเขตเทศบาลตำบลบางเสร่
อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี (การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต),
มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สาธิต ปรัชญาอริยะกุล. (2565). สุนัขจรจัด พรวด! จิตสำนึก-ศก. ปัจจัยหลักถูกทิ้ง เปิดโมเดล
แก้ปัญหา. สืบค้นเมื่อ 3 ธันวาคม 2567, จาก <https://www.naewna.com/likesara/653309>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์
ชาติ (6) ประเด็น พื้นที่และเมืองนำอยู่อัจฉริยะ (พ.ศ. 2561 - 2580). กรุงเทพฯ:
สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุทธาวรรณ บุญวงศ์. (2561). มาตรการทางรายได้สาธารณะในการจัดการปัญหาสุนัขจรจัด
ในประเทศไทย (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- หาดใหญ่โฟกัส. (2566). "สงขลา" แก้ไขปัญหาและลดจำนวนสุนัขจรจัดในพื้นที่ ออกหน่วย
บริการผ่าตัดทำหมัน. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2567, จาก <https://www.hatyaifocus.com/news-detail/24325/>
- อรทัย ก๊กผล. (2559). Urbanization เมื่อ "เมือง" กลายเป็นโจทย์บริหารท้องถิ่นสมัยใหม่.
กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ภาษาอังกฤษ

- Brennan, S. R., & Withgott, J. (2005). *Environmental: The Science Behind the Stories* (3rd ed.). San Francisco: Pearson Benjamin Cummings.
- Chonmaitree, J. (2017). *A Study of Bangkok Populations' Attitudes Towards Stray Dog Population Control* (Independent Study Master of Science Program in Marketing), Thammasat University.
- Garcia, R. de C. M., Calderón, N., & Ferreira, F. (2012). Consolidation of International Guidelines for the Management of Canine Populations in Urban Areas and Proposal of Performance Indicators. *Revista Panamericana de Salud Publica*. 32(2), 140-144.
- Høgåsen H. R., Er, C., Di Nardo, A., Dalla Villa, P. (2013). Free-roaming Dog Populations: A Cost-Benefit Model for Different Management Options, Applied to Abruzzo, Italy. *Prev Vet Med*, 112(3-4), 401-413.
- Lane, D. R., McNicholas, J., & Collis, G. M. (1998). Dogs for the Disabled: Benefits to Recipients and Welfare of the Dog. *Applied Animal Behaviour Science*, 59(1-3), 49-60.
- Papavasili, T. H., Kontogeorgos, A., Mavrommati, A., Sossidou, E. N., & Chatzitheodoridis, F., (2024). Review of Stray Dog Management: Dog Days in the European Countries. *Bulgarian Journal of Veterinary Medicine*, 27(2), 322-342.
- Saree, A., Klinpikul, A., Kongchu, A., Wongaree, A., Navykarn, B., Songsakul, C., et al. (2024). Assessing the Impact of Feeding Stray Dogs on Stray Dog-Related Issues: A Community-Based Study in Songkhla, Thailand. *Journal of Health Science and Medical Research (JHSMR)*, 42(3), 1-10.
- Smith, L. M., Hartmann, S., Munteanu, A. M., Dalla Villa, P., Quinnell, R. J., Collins, L. M. (2019). The Effectiveness of Dog Population Management: A Systematic Review. *Animals (Basel)*, 9(12), 1020. <https://doi.org/10.3390/ani9121020>
- Soi Dog. (2023). *Soi Dog May 2023 post*. Retrieved November 14, 2024, from <https://www.soidog.org/sites/default/files/pdfs/38b2d20b-0f8f-40c1-8c00-fad359929c4c/Soi%20Dog%20Post%20-%20May%202023.pdf>
- UN-habitat. (2024). *New Urban Agenda*. Retrieved December 25, 2024, from <https://unhabitat.org/about-us/new-urban-agenda>
- United Nations Development Programme. (2000). *United Nations Environment Programme, World Bank and World Resources Institute*. Amsterdam: Elsevier Science.

- United Nations Population Fund. (2007). *State of World Population 2007*. Retrieved December 19, 2024, from <https://www.unfpa.org/publications/state-world-population-2007>
- United Nations. (2004). *World Urbanization Prospects: The 2003 Revision*. New York: United Nations.
- United Nations. (2017). *New Urban Agenda*. New York: United Nations.
- Urban Studies Lab. (2022). *The New Urban Agenda*. Retrieved December 10, 2024, from <https://www.uslbankok.com/post/the-new-urban-agenda-%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0>
- World Organization of Animal Health. (2025). *Guidelines on Stray Dog Population Control*. Retrieved April 20, 2025, from https://www.woah.org/fileadmin/Home/eng/International_Standard_Setting/docs/pdf/A_TAHCSC_Sept_2009_Part_A_b_.pdf